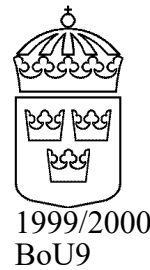

Bostadsutskottets betänkande

1999/2000:BoU9

Egenskapskrav på byggnader

Sammanfattning

Bostadsutskottet behandlar i detta betänkande motioner väckta under den allmänna motionstiden hösten 1999 som i vid bemärkelse tar upp frågor om de egenskapskrav som ställs på byggnader och vissa anläggningar. Det gäller frågor om ett miljöanpassat byggande och boende, mobiltelefonmaster, elöverkänslighet, tillgänglighet, barnsäkerhet, brandvarnare, byggproduktkonkurrens, sim- och badanläggningar samt tivolianordningar m.m.

Med anledning av motionsförslag föreslår utskottet att riksdagen gör tillkännagivanden till regeringen i två frågor. Det gäller dels behovet av åtgärder för att uppnå en bättre konkurrens på den svenska marknaden för byggprodukter, dels behovet av en översyn av säkerhetskraven beträffande vissa tivolianordningar m.m.

Till betänkandet har fogats elva reservationer och ett särskilt yttrande.

Motionerna

I betänkandet behandlas de under allmänna motionstiden 1999 väckta motionerna

1999/2000:Bo204 av Rigmor Ahlstedt m.fl. (c) vari yrkas

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om hälsoaspekter i bostadsmiljön,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett system för miljöklassning av bostäder,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett kretsloppsanpassat byggande.

1999/2000:Bo205 av Per Lager m.fl. (mp) vari yrkas att riksdagen begär att regeringen utreder möjligheterna att bygga en "grön" stad på en lämplig plats i Sverige.

1999/2000:Bo218 av Inger Segelström m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ekologisk omställning och långsiktig planering av byggandet.

1999/2000:Bo219 av Elisebeht Markström m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av hissar i flerbostadshus.

1999/2000:Bo231 av Eskil Erlandsson m.fl. (c) vari yrkas

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ekologisk byggnadsteknik.

1999/2000:Bo233 av Ulf Björklund m.fl. (kd) vari yrkas

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utbildning av arkitekter m.fl. i handikappkunskap,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om miljöhänsyn i boendet,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en ökad satsning på förbättrad inomhusmiljö,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett nationellt handlingsprogram för inomhusmiljö.

1999/2000:Bo506 av Majléne Westerlund Panke (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillståndsplikt för den typ av verksamhet som innehåller äventyrsupplevelser,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av normer för uppförande av s.k. äventyrsbanor,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om införande av ett säkerhets- och kontrollsystem för dessa anläggningar.

1999/2000:Bo509 av Barbro Feltzing (mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att forskning på elektromagnetisk strålning från mobiltelefonantennar bör ökas,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att försiktighetsprincipen bör gälla vid uppsättning av mobiltelefonantennar.

1999/2000:Bo513 av Ingrid Burman m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av skärpt lagstiftning som reglerar uppförandet av mobiltelefonmaster och fasadantennar och om brister i kunskapen om hur människor påverkas av exploateringen av mikrovågor,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om forskning om elöverkänslighet.

1999/2000:Bo514 av Ulla-Britt Hagström m.fl. (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ett nationellt handlingsprogram för inomhusmiljö tas fram,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om arbetsmiljölagen och inomhusmiljöfaktorerna i förskolor och skolor,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att allergiframkallande ämnen klassificeras på liknande sätt som cancerframkallande ämnen,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att inom befintligt anslag prioritera resurser till experimentbyggande och uppföljning för främjande av god inomhusmiljö.

1999/2000:Bo515 av Sonja Fransson (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en lagstiftning som innebär att enkelt åtgärdade hinder för tillgänglighet och användbarhet skall undanröjas inom en given tidsram.

1999/2000:Bo518 av Sten Lundström m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om en lag för tillgänglighet enligt vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen begär en utredning om tillgänglighet och förändringar av bygglovsprocessen enligt vad som anförts i motionen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om handikapporganisationernas roll i utformningen vid byggnation.

1999/2000:Bo519 av Sten Lundström m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en fungerande miljö- och energideklaration,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om miljöpåverkan vid framställning, underhållsbehov, livslängd och återvinningsbarhet av byggnadsmaterial.

1999/2000:Bo520 av Yvonne Ångström och Johan Pehrson (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av information och forskning och av att ändra bygglagstiftningen på ett sådant sätt att bostäder i fastigheter byggda före 1973 kommer att omfattas av reglerna om barnsäkerhet.

1999/2000:Bo522 av Owe Hellberg m.fl. (v) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om begreppet inomhusmiljö,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om barnens fysiska säkerhet i boendemiljön och lagstiftningen.

1999/2000:Bo526 av Johnny Gylling (kd) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om förtydligande av plan- och bygglagen så att bankomater omfattas av lagen och att de skall vara tillgängliga också för personer med funktionshinder.

1999/2000:Bo527 av Kerstin Kristiansson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om typgodkännande av byggmaterial från andra EU-länder.

1999/2000:Bo528 av Marianne Andersson och Gunnel Wallin (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om försiktighetsprincipen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om strålningsfria områden,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kriterier för master för mobiltelefoni,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om forskning,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vetenskaplig medling,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om diagnoser,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rätten till bostadsanpassningsbidrag,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kommunens skyldighet att ordna bostadssituationen för dem som är "elflyktingar".

1999/2000:Bo529 av Mats Berglind m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utökning av krav på besiktning och godkännande av tivolianordningar.

1999/2000:Bo530 av Alf Eriksson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning för att komma till rätta med den bristande byggkvaliteten.

1999/2000:Bo533 av Sonja Fransson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en lagstiftning om brandvarnare i varje hushåll.

1999/2000:Bo536 av Sten Lundström m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om tillgängligheten för funktionshindrade enligt vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen begär en utredning om behovet av förändringar av bygglovsprocessen enligt vad som anförts i motionen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om handikapporganisationernas roll i utformningen av byggandet.

1999/2000:MJ727 av Ester Lindstedt-Staaf m.fl. (kd) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en strategi för övergång till ekologiskt hållbara toalettsystem.

1999/2000:N273 av Per Westerberg m.fl. (m, kd, fp) vari yrkas

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om slopandet av avgifter och byråkrati kring den obligatoriska ventilationskontrollen.

1999/2000:So321 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari yrkas

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att myndigheter, landsting och kommuner skall upprätta planer för att åtgärda lättare hinder i den offentliga miljön och att detta skall finansieras enligt ansvars- och finansieringsprincipen,

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att arkitektstuderande och andra yrkesgrupper med ansvar för utformningen av lokaler och samhällsplanering skall ha utbildning i handikappades behov i fråga om tillgänglighet i miljön m.m.

1999/2000:So488 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd) vari yrkas

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att byggherre skall bevisa tillgänglighet för planerat byggprojekt i samband med att byggnadsnämnd ger bygglov.

1999/2000:So493 av Lars Gustafsson m.fl. (kd) vari yrkas

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om elöverkänslighet.

1999/2000:T706 av Barbro Feltzing (mp) vari yrkas

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att försiktighetsprincipen skall gälla vid rekommendationer för bosättning eller vistelse i närheten av elektriska och magnetiska fält.

1999/2000:Ub312 av Åke Carnerö (kd) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ansvaret för tillsynen av säkerheten vid allmänna sim- och badanläggningar klarläggs,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett lagförslag med krav om badvakter vid offentliga inomhusbad,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om auktoriserad utbildning av badvakter,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige tar initiativ till enhetliga regler inom EU vad gäller säkerhet vid offentliga badplatser.

Inhämtade upplysningar

Inför utskottet har i detta ärende upplysningar avseende regler och förutsättningar för användningen av byggprodukter på den svenska marknaden lämnats av företrädare för Boverket respektive Byggekostnadsdelegationen.

Utskottet

Inledning

I detta betänkande behandlas motioner från 1999 års allmänna motionstid i frågor om egenskapskrav på byggnader och vissa anläggningar.

Vid nybyggnad och ändring av byggnadsverk regleras utformningen av byggnad och tomt genom plan- och byggnadslagstiftningen. De centrala lagarna i detta sammanhang är plan- och bygglagen (1987:10) – PBL – samt lagen (1994:847) om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m. – BVL. De tekniska egenskapskraven förtydligas i förordningen om egenskapskrav på byggnadsverk m.m. – BVF. I Boverkets byggregler – BBR – finns föreskrifter och allmänna råd till bl.a. PBL, BVL och BVF. BBR gäller vid uppförande av nya byggnader och tillbyggnader. För andra ändringar än tillbyggnader gäller enbart bestämmelserna i PBL, BVL och BVF.

Miljöanpassat byggande och boende m.m.

Bostadsutskottet behandlar i detta avsnitt motionsyrkanden som i vid mening tar upp frågor om miljö- och hälsoaspekter på byggande och boende. Inledningsvis behandlas de mer övergripande yrkanden som förordar en snabbare omställning till ett ekologiskt synsätt inom bygg- och bostadssektorn. Därefter behandlas de yrkanden som är mer inriktade på frågor om byggnaders inomhusmiljö och hälsoaspekterna på boendemiljön. Avslutningsvis behandlas yrkanden om system för deklaration av bostäder, obligatorisk ventilationskontroll samt ekologiska va-lösningar.

En ekologisk omställning av bygg- och bostadssektorn

I motion 1999/2000:Bo218 (s) hänvisas bl.a. till det arbete som inletts med utgångspunkt i riksdagens beslut våren 1999 att fastställa 15 nationella miljökvalitetsmål. Motionärerna framhåller vikten av att denna process får genomslag och att det ekologiska tänkandet inom bostadssektorn stimuleras. Detta förslås ske bl.a. genom ett ekologiskt kunskapslyft i samtliga kommuner och en satsning på en ekologiskt inriktad ombyggnad av miljonprogramsområdena. De statliga medel som går till ekologiska satsningar bör enligt motionärerna inriktas på ett ekologiskt hållbart samhällsbyggande där människors behov i alla livets skeden sätts i centrum.

Enligt motion 1999/2000:Bo204 (c) yrkande 10 bör riksdagen göra ett tillkännagivande till regeringen om behovet av ett kretsloppsanpassat byggande. Motionärerna tar i sammanhanget också upp det statliga stödet till lokala investeringsprogram. Riksdagen föreslås fatta besluten om stödets fördelning och ändamål.

I motion Bo233 (kd) berörs ett stort antal frågor med betydelse för ett miljöanpassat byggande. I motionens yrkande 9 föreslås ett tillkännagivande till regeringen bl.a. om vikten att ta till vara och sprida kunskap från projekt med en ekologisk inriktning, att eliminera olika typer av utsläpp, att effektivisera avloppshanteringen, att återanvända byggnadsmaterial, att kvalitetssäkra bostäder, att förbättra inomhusmiljön och att ställa miljökrav vid ny- och ombyggnad. Motionärerna framhåller också vikten av att olika incitament skapas för att stimulera ekologiska satsningar.

De aktuella motionsyrkandena ger enligt utskottets mening uttryck för ett stöd för det arbete med *en ekologisk omställning av bygg- och bostadssektorn* som under de senaste åren fått en allt större förankring inom sektorn. Detta ligger också väl i linje med den uppfattning som bostadsutskottet vid återkommande tillfällen givit uttryck för. Utskottet har också i flera frågor sökt initiera och påskynda olika insatser som kan ge sektorn stöd i förändringsarbetet. Här kan exempelvis nämnas de tillkännagivanden som riksdagen på utskottets förslag gjorde våren 1995 i frågor om ett miljö- och hälso-riktigt byggande och boende (bet. 1994/95:BoU18, rskr. 1994/95:234). Med anledning av riksdagens tillkännagivanden genomförde Boverket på regeringens uppdrag under flera år ett omfattande arbete inom ramen för projektet Bygg för hälsa och miljö. De rapporter som givits ut av Boverket till

följd av projektet utgör ett viktigt kunskapsunderlag som bör kunna bidra till att vunna erfarenheter kommer till praktisk användning.

Bostadutskottet kan konstatera att under de fem år som förflutit sedan de ovan nämnda tillkännagivandena från riksdagen har strävandena mot en ekologisk omställning av bygg- och bostadssektorn fått en påtagligt bredare och djupare förankring. Detta gäller inom snart sagt varje del av samhället som har betydelse för denna omställning. På den statliga nivån är de myndigheter som har ett ansvar inom området starkt engagerade med olika uppgifter som kan bidra till att omställningen påskyndas. Många kommuner bedriver ett mycket aktivt utvecklingsarbete. En central betydelse för den praktiska omställningen har givetvis det arbete som bedrivs av bygg- och fastighetsbranschen, både av enskilda företag och i branschgemensamma satsningar. Det för branschen gemensamma utvecklingsarbete som bedrivs inom ramen för Byggsektorns Kretsloppsråd utgör ett exempel på denna utveckling.

Det skulle föra alltför långt att i detta sammanhang gå in på alla de enskilda frågor som har betydelse för omställningen av bygg- och bostadssektorn och som berörs i de aktuella motionerna. Utskottet vill här endast erinra om det övergripande arbete för en fortsatt miljöanpassning som bedrivs till följd av riksdagens beslut våren 1999 om att fastställa 15 nationella miljö-kvalitetsmål. Ett av dessa mål (nr 11) avser god bebyggd miljö och lyder:

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö skall utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden skall tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar skall lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Boverket har givits uppdraget att precisera och utveckla detta mål. Verket presenterade hösten 1999 en rapport God bebyggd miljö med förslag till delmål m.m. En parlamentarisk beredning, Miljömålskommittén, kommer att ta ställning till förslagen från Boverket och andra myndigheter och lämna ett slutligt förslag till regeringen.

Boverket har också fått regeringens uppdrag att tillsammans med branschens aktörer ta fram och föreslå miljömål för bygg- och anläggningsverksamheten i landet, s.k. sektorsmål. Uppdraget omfattar även att föreslå de åtgärder som sektorn behöver vidta för att ta sin del av ansvaret för miljö-kvalitetsmålen. Boverket har hösten 1999 avrapporterat sitt uppdrag till regeringen i rapporten Byggsektorns miljömål. Verket har därefter i uppdrag att följa upp arbetet och lämna en årlig rapport i samband med Boverkets årsredovisning. Boverket har vidare fått regeringens uppdrag att i ett första steg belysa hur verket definierar sin roll som sektorsansvarig för ekologiskt hållbar utveckling samt bl.a. redovisa hur det miljörelaterade sektorsansvaret kan integreras i verksamheten. En lägesrapport, Boverkets särskilda sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling, lämnades till regeringen i november 1999.

En annan statlig insats på det mer övergripande planet för att stimulera omställningen av bygg- och bostadssektorn sker inom ramen för Miljövårdsberedningens arbete. Beredningen har regeringens uppdrag att ta fram strate-

gier för utvecklingen av ett ekologiskt hållbart näringsliv genom att förbereda och inleda en dialog med delar av näringslivet om dess arbete med en hållbar utveckling. Beredningen har valt bygg- och fastighetssektorn som ett av de första områdena för sitt arbete.

De nu redovisade exemplen på statliga insatser på ett övergripande plan för bygg- och bostadssektorns omställning måste givetvis följas upp genom mer praktiskt inriktade satsningar på byggteknik och ett brett kunskapslyft i frågor om miljöanpassat boende. Utskottet har i denna fråga ingen avvikande mening från vad som anförs i de aktuella motionerna. Det finns god grund för uppfattningen att även regeringen har denna inställning. Ett omfattande mer praktiskt inriktat arbete pågår också inom myndigheter och forskningsorgan på regeringens uppdrag. Omfattande statliga insatser görs också för att stödja kommunerna i deras arbete på området, exempelvis inom ramen för stödet till lokala investeringsprogram för en ekologiskt hållbar utveckling. Utskottet återkommer nedan i detta betänkande till vissa av dessa mer avgränsade insatser inom sektorn. Vad gäller de mer allmänt formulerade tillkännagivanden som förordats i de aktuella motionerna gör emellertid utskottet bedömningen att de i dagsläget inte skulle fylla något reellt syfte.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionerna 1999/2000:Bo204 (c) yrkande 10, 1999/2000:Bo218 (s) samt 1999/2000:Bo233 (kd) yrkande 9.

I två motioner läggs förslag fram om statligt stöd till ekologiskt byggande i stadsmiljö.

Enligt vad som anförs i motion 1999/2000:Bo231 (c) har ekologiskt byggande hittills framför allt kommit till stånd i enskilda hus eller i ekobyar. Motionärerna menar att kretsloppsanpassade system även måste börja användas i stadsområden. Mot denna bakgrund föreslås i motionens yrkande 14 att staten på olika sätt bör stödja större byggprojekt i ekologisk byggteknik.

I motion 1999/2000:Bo205 (mp) föreslås att regeringen bör utreda möjligheten att bygga en ”grön” stad på en lämplig plats i Sverige. I motionen skisseras en satsning på ett samhälle med högst 25 000 invånare med en kretsloppsanpassad infrastruktur, där försiktighets- och substitutionsprincipen är ledande. Staden skall enligt motionärerna byggas så ”ekologiskt rätt” som möjligt från början.

Utskottet delar givetvis uppfattningen att omställningen av bygg- och bostadssektorn inte får avgränsas till att gälla enstaka hus eller bebyggelse på mindre orter utan även måste omfatta ett *ekologiskt byggande i stadsmiljö*. Även om de inledande satsningarna på s.k. ekobyar inte skedde i tätorternas mer centrala lägen finns det i dag ett flertal exempel på att kretsloppstanken fått brett genomslag i projekt i stadsmiljö. En stor del av de satsningar som gjorts inom ramen för kommunernas lokala investeringsprogram för en ekologiskt hållbar utveckling har avsett sådana projekt. Utskottet vill även erinra om att den europeiska bomässan Bo01 i Malmö är inriktad på att demonstrera idéer och tekniska lösningar för en ekologiskt hållbar utveckling i full skala i den permanenta bebyggelsen. Riksdagen beslutade hösten 1999 att medge ett statligt stöd om högst 250 miljoner kronor till de merkostnader som kan uppstå för ekologiskt hållbara lösningar vid uppförandet av permanentbebyggelsen inom Bo01-området i Malmö.

Utskottet anser att de tankar om stöd till ett ekologiskt byggande i stadsmiljö som förs fram i de aktuella motionerna delvis får anses tillgodosedda genom satsningen i Malmö. Nya tekniska lösningar behöver ofta prövas i begränsad skala och demonstrationsprojekt behövs för att sprida kunskap inom sektorn. Inriktningen på arbetet med en ekologisk omställning av bygg- och bostadssektorn måste emellertid vara att miljöanpassade lösningar skall ses som en naturlig del i samhällsbyggandet och inte något som skall användas bara i ekobyar eller ”gröna” städer.

Med hänvisning till det anförda avstyrks motionerna 1999/2000:Bo205 (mp) och 1999/2000:Bo231 (c) yrkande 14.

Byggnaders inomhusmiljö

I arbetet med att miljöanpassa bygg- och bostadssektorn har frågor om byggnaders inomhusmiljö kommit att inta en central roll sedan problemet med s.k. sjuka hus uppmärksammades under 1980-talet. Sedan dess har omfattande insatser gjorts för att dra lärdomar av byggfel och olämpliga tekniska lösningar i byggprocessen. Successivt har fokus kunnat flyttas från de sjuka husen till frågan om hur det sunda huset bäst skall utformas. Frågor om vad som behöver göras för att påskynda arbetet med att åtgärda byggnader med dålig inomhusmiljö och för att undvika nya misstag i byggprocessen diskuteras i fyra motioner.

I motion 1999/2000:Bo204 (c) yrkande 7 föreslås riksdagen göra ett tillkännagivande med innebörden att hälsoaspekterna i bostadsmiljön måste vägas in i all samhällsplanering och att en kvalitetskontroll måste ske vid allt byggande. Motionärerna hänvisar till de problem med allergier och överkänslighet som blir följderna av felaktigt byggmaterial och bristfällig ventilation.

I motion 1999/2000:Bo233 (kd) föreslås riksdagen begära att en ökad satsning på förbättrad inomhusmiljö kommer till stånd (yrkande 10) och att ett nationellt handlingsprogram för inomhusmiljön utarbetas (yrkande 11). Enligt motionen behövs det förbättrade ekonomiska villkor för åtgärder i inomhusmiljön. Vidare förordas återkommande kontroller av fukt, mögel, radon, elektromagnetiska fält, ventilation, energibalans m.m. Enligt motionärerna bör folkhälsoarbetet integreras med genomförandet av Agenda 21.

Motsvarande förslag om ett nationellt handlingsprogram för inomhusmiljön läggs även fram i motion 1999/2000:Bo514 (kd) yrkande 1. Motionärerna hänvisar i denna fråga till satsningar i de nordiska grannländerna. I motionen tas särskilt upp frågor om inomhusmiljön i förskolor och skolor. Olika satsningar måste enligt motionen göras i syfte att dessa lokaler skall byggas, inredas och underhållas så att ingen blir sjuk av inomhusmiljön (yrkande 2). Motionärerna framhåller också behovet av byggforskning i syfte att bl.a. öka kunskapen om sambanden mellan ohälsa och byggnadernas utformning samt att utforma riktlinjer för en kvalitetssäkrad byggprocess. I motionens yrkande 5 föreslås att resurser för experimentbyggande och uppföljning för främjande av en god inomhusmiljö skall prioriteras inom befintligt anslag till byggforskningen.

Problemen med fuktskador, mögel och allergier i de byggnader som uppförts under de senaste årtiondena bör enligt motion 1999/2000:Bo530 (s)

leda till att en samlad bedömning görs av orsakerna till problemen. Motionärerna föreslår att en utredning tillsätts i syfte att kartlägga de brister som finns i byggproduktionskedjan och lämna förslag om åtgärder för ett hållbart byggande.

Bostadsutskottet har under en lång rad år uppmärksammat frågor om *brister i inomhusmiljön* och även tagit ett flertal initiativ på området. Vissa av de tillkännagivanden som riksdagen på bostadsutskottets förslag gjort i frågor med betydelse för inomhusmiljön är för närvarande föremål för utredning och överväganden. Det gäller bl.a. de frågor om deklaration av bostäder respektive bostadsrelaterad elöverkänslighet som utskottet särskilt behandlar senare i detta betänkande. Vidare har riksdagen begärt en översyn av frågor om lågfrekvent buller i byggnader samt om stödet från Fonden för fukt- och mögelskador. Dessa frågor utreds för närvarande av Boverket och kommer att redovisas för regeringen i november 2000. Även en utredning om stödet till radonåtgärder kommer att redovisas vid denna tidpunkt.

Det kan således konstateras att regeringen under hösten 2000 kommer att tillställas ett beslutsunderlag i flera frågor med central betydelse för inomhusmiljön i byggnader. Ett brett kunskapsunderlag i andra centrala frågor finns redan framtaget av Boverket i rapportserien Bygg för hälsa och miljö. Utskottet förutsätter att regeringen i lämpligt sammanhang för riksdagen redovisar sina överväganden om behovet av samlade insatser för en bättre inomhusmiljö och även återkommer med de förslag till åtgärder som förutsätter beslut av riksdagen.

Utskottet kan instämma i motionärernas bedömning att arbetet med att åtgärda undermåliga innemiljöer bör ges hög prioritet även i fortsättningen. Även om många brister rättats till under det senaste årtiondet till följd av bl.a. skärpt lagstiftning och ett relativt omfattande ekonomiskt stöd återstår mycket att göra. Samtidigt vill utskottet erinra om det kontinuerliga arbete som redan pågår hos myndigheter och organisationer i syfte att ta fram ny kunskap på området och ge den bred spridning. Bland de myndigheter som givits särskilt ansvar för arbetet med frågor om inomhusmiljön kan nämnas Boverket, Folkhälsoinstitutet och Bygghälsorådet.

Boverket har fått regeringens uppdrag att prioritera frågor om inomhusmiljö i sitt arbete. En lång rad utredningsinsatser har, som ovan nämnts, genomförts av verket under de senaste åren. Folkhälsoinstitutet har inom ramen för det s.k. Allergiprogrammet genomfört ett omfattande arbete under Innemiljöåret 99. En slutrapportering av erfarenheterna från denna satsning kommer att redovisas under sommaren 2000. Institutet arbetar också med att utforma en nationell handlingsplan mot allergi. Målet är att presentera planen för regeringen år 2002. Ett prioriterat insatsområde för Bygghälsorådet är Det sunda huset. Arbetet bedrivs i samarbete med andra forskningsfinansiärer. Avsikten är att stödja målinriktad kunskapsuppbyggnad och tvärvetenskaplig FoU i syfte att ge förklaringar och anvisa vägar. De övergripande målen för insatsområdet under programperioden är att söka bidra till att kraftigt minska antalet i dag oförklarade innemiljörelaterade problem samt reducera risken för felhandlingar i projektering, byggande och förvaltning som kan leda till innemiljörelaterade problem.

De statliga myndigheter som själva har uppgifter som byggherrar har av regeringen fått i uppdrag att tillsammans bilda ett byggbranschens kvalitetsråd. Avsikten är att alla aktörer på byggområdet, inklusive försäkringsinstitut och finansieringsinstitut, skall ingå i rådet. Huvudsyftet är att skynda på ett systematiskt kvalitetsarbete på byggområdet och i förvaltningen av byggnadsverk. Arbetet i kvalitetsrådet skall i hög grad vara inriktat på att minska kvalitetsfelen, få färre byggsador och att uppnå en bättre inomhusmiljö med beaktande av arbetsmiljö- och utomhusaspekter.

Som framgår av den kortfattade redovisningen pågår ett omfattande arbete med den av motionärerna efterfrågade inriktningen. Vidare framgår att regeringen tagit flera initiativ på området och att ett bättre beslutsunderlag i flera relevanta frågor för närvarande håller på att tas fram. Utskottet kan mot denna bakgrund inte finna att de mer allmänt inriktade tillkännagivanden om vikten av en god inomhusmiljö som förordas i de aktuella motionerna skulle påskynda detta arbete.

Med hänvisning till det anförda avstyrks motionerna 1999/2000:Bo204 (c) yrkande 7, 1999/2000:Bo233 (kd) yrkandena 10 och 11, 1999/2000:Bo514 (kd) yrkandena 1, 2 och 5 samt 1999/2000:Bo530 (s).

En särskild fråga som avser begreppet inomhusmiljö tas upp i motion 1999/2000:Bo522 (v) yrkande 2. Motionärerna föreslår att riksdagen skall begära att regeringen aktivt verkar för att detta begrepp skall börja användas i EG:s regelverk.

Bakgrunden till förslaget är de svårigheter som uppstått i samband med önskemålet att utvidga de åtgärder som kan omfattas av det statliga stödet till lokala investeringsprogram för en ekologiskt hållbar utveckling. Regeringens avsikt är att även åtgärder för att förbättra inomhusmiljön skall omfattas av detta stöd. En utvidgning av stödändamålen i den aktuella förordningen (1998:23) förutsätter emellertid enligt EG-fördraget en anmälan till den europeiska kommissionen för att pröva om stödet riskerar att snedvrider konkurrensen. Kommissionen har efter den svenska anmälan den 18 januari i år beslutat att inleda ett formellt granskningsförfarande av denna fråga.

Beredningen i samband med det aktuella ärendet har som motionärerna påpekar visat att det svenska *begreppet inomhusmiljö* inte har sin direkta motsvarighet i EG:s regelverk. Däremot har såväl de miljöfrågor som de folkhälsoaspekter som ryms inom begreppet stor betydelse i EU-samarbetet. I den anmälan som regeringen gjort till kommissionen om en utvidgning av den aktuella förordningen hänvisas till avsikten att minska förekomsten av miljörelaterade sjukdomar i befolkningen. Särskilt framhålls den betydelse inomhusmiljön har i detta sammanhang i ett land med Sveriges klimat och den därav följande höga andel av livstiden som spenderas inomhus.

Bostadsutskottet förutsätter att regeringen både i det aktuella ärendet och i samarbetet inom EU i övrigt aktivt verkar för att förankra den svenska synen på vikten av en god inomhusmiljö även utan ett riksdagens tillkännagivande i frågan. Utskottet anser att det bör ankomma på regeringen att bedöma om detta bäst sker genom att, som motionärerna förordar, söka lansera det svenska begreppet inomhusmiljö i EG:s regelverk eller om andra vägar är mer framkomliga. Motion 1999/2000:Bo522 (v) yrkande 2 avstyrks med hänvisning till det anförda.

Deklaration av bostäder

Motioner med förslag om olika former av system för deklARATION av bostäder har behandlats av utskottet vid flera tidigare tillfällen. Även under årets allmänna motionstid har förslag med denna inriktning förts fram.

Enligt motion 1999/2000:Bo519 (v) är det angeläget att ge konsumenterna ett tydligt redskap i valet av bostad ur miljö- och energisynpunkt. Motionärerna hänvisar till den effekt som miljömärkning har haft på andra områden för konsumenternas val och på producenternas produktutveckling. Enligt motionens yrkande 1 bör riksdagen begära att regeringen prioriterar arbetet med att ta fram ett system för miljö- och energideklARATION av bostäder som bl.a. inkluderar allergi- och överkänslighetsaspekterna. I yrkande 2 föreslås vidare att detta system bör inkludera frågor om miljöpåverkan vid framställning, underhållsarbete, livslängd och återvinningsbarhet av byggnadsmaterial.

I motion 1999/2000:Bo204 (c) yrkande 9 föreslås att ett system för miljöklassning av bostäder bör införas. Motionärerna pekar också på vikten av att uppmärksamma återvinningsbarheten för ingående byggmaterial.

Även i motion 1999/2000:Bo514 (kd) diskuteras behovet av någon form av hälso- och miljödeklARATIONssystem för bostäder som en del av de åtgärder som behövs för att åstadkomma större miljöhänsyn i boendet. En fråga som särskilt lyfts fram i motionens yrkande 4 är att allergiframkallande ämnen bör klassificeras och redovisas på liknande sätt som cancerframkallande ämnen.

På bostadsutskottets förslag gjorde riksdagen hösten 1995 ett tillkännagivande i frågan om *deklARATION av bostäder* (bet. 1995/96:BoU1). Innebörden i tillkännagivandet var att ett system för kvalitetsdeklARATION borde utvecklas och komma i praktiskt bruk så snart som möjligt. Regeringen gav med anledning av riksdagens ställningstagande Boverket i uppdrag att utreda möjligheterna att utveckla ett system för kvalitetsdeklARATION av bostäder. Verket redovisade år 1998 utredningens resultat i rapporten *Deklaration av bostäder*. Rapporten innehåller dels en genomgång av olika befintliga svenska och utländska system, dels en redovisning av Boverkets slutsatser och förslag. Boverket anser bl.a. att ett system för deklARATION av bostäder skall kunna appliceras både på nyproducerade och befintliga bostäder. Verket anser att man i ett inledande skede bör avstå från att ställa rättsliga krav på bostadsdeklARATIONer och att det finns skäl att avvakta branschens och konsumenternas värdering av de försök som pågår.

Regeringen har låtit remissbehandla rapporten från Boverket. För närvarande pågår inom Regeringskansliet en sammanställning och analys av de synpunkter som inkommit från olika delar av bostadssektorn och övriga intressenter. Enligt de preliminära resultaten av denna sammanställning är sektorns reaktioner på Boverkets överväganden och förslag i huvudsak positiva. Liksom Boverket framhåller ett flertal remissinstanser att en central fråga för de fortsatta övervägandena är att klarlägga vilken juridisk status som bostadsdeklARATIONerna bör ges. Även förslaget att avvakta branschens och konsumenternas värdering av de försök som pågår får stöd i många remissvar. Det gäller exempelvis Hyresgästernas Riksförbund, SABO och

Sveriges Fastighetsägareförbund som gemensamt tagit fram ett system för att ur konsumentsynpunkt kunna bedöma bostäder ur olika aspekter, den s.k. MIBB-metoden.

Bostadsutskottet anser att regeringens beredning av frågan om system för deklaration av bostäder inte bör föregripas. Redovisningen av regeringens överväganden och eventuella förslag med anledning av riksdagens tillkännagivande i frågan bör avvaktas. Motionerna 1999/2000:Bo204 (c) yrkande 9, 1999/2000:Bo514 (kd) yrkande 4 och 1999/2000:Bo519 (v) avstyrks av detta skäl.

Funktionskontroll av ventilationssystem

Riksdagen beslutade år 1991 att införa ett system med återkommande obligatorisk ventilationskontroll i byggnader (OVK). Gällande regler finns i förordningen (1991:1273) om funktionskontroll av ventilationssystem samt i Boverkets föreskrifter till förordningen. Reglerna om funktionskontroll och funktionskontrollant utgår från bestämmelser i lagen (1994:847) om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m. Systemet omfattar i dag i första hand permanentbostäder, kontor, daghem, skolor och vårdlokaler. En- och tvåbostadshus har dock undantagits från kravet på återkommande obligatorisk funktionskontroll av ventilationssystemen. Kontrollen skall utföras av en sakkunnig funktionskontrollant som fått godkännande från ett ackrediterat organ eller från en kommunal nämnd.

Förslag om vissa avgifter och administrativa rutiner i systemet för ventilationskontroll läggs fram i motion 1999/2000:N273 (m, kd, fp) yrkande 9. Motionärerna föreslår att det bör övervägas om företag som uppfyller kraven för certifiering för ventilationskontroll även skall få kontrollera imkanaler ur brandsäkerhetssynpunkt. Vidare föreslås att reglerna för registrering, tillsyn och avgifter skall ses över.

Vad gäller det förstnämnda förslaget hänvisar motionärerna till att sotningsföretag har en konkurrensfördel vid ventilationskontroll av imkanaler eftersom dessa även skall inspekteras ur brandskyddssynpunkt. Kontroll av brandskyddet är i dag förbehållet skorstensfejarmästare eller dennes biträde. Regleringen av sotning och brandsyn har utretts av Sotningsutredningen. I utredningens slutbetänkande (SOU 1998:45) föreslås ett modifierat system med ökad valfrihet för fastighetsägaren att anlita annan än skorstensfejarmästare för sotning och kontroll. Utredningen föreslår också att regleringen av sotning och kontroll av imkanaler helt tas bort. Utredningsförslagen bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Det kan i sammanhanget också nämnas att Byggekvalitetsutredningen i sitt slutbetänkande (SOU 1997:177) redovisar bedömningen att imkanalerna i normalfallet är att hänföra till ventilationssystemet och skall underhållas som en del av detta.

Motionärerna anför vidare att kravet på registrering hos kommun bör ses över och ersättas med ett system med egenkontroll. Utskottet vill i denna fråga erinra om att riksdagen våren 1999 beslutade att undanta en- och tvåbostadshus från kravet på återkommande obligatorisk funktionskontroll. Regeringen har också nyligen beslutat att ge Boverket möjlighet att befria byggnadsägare från den obligatoriska ventilationskontrollen under högst fem

år. Förutsättningen för att ett sådant undantag skall medges är att byggnadsägaren kan redovisa kvalitetssäkrade metoder för egenkontroll. Boverket har också fått uppdraget att följa och redovisa utfallet av denna verksamhet.

Vad gäller frågan om vissa avgifter i samband med ventilationskontroll bör två utslag som nyligen fällt i Regeringsrätten noteras. Det ena ärendet gällde en kommuns rätt att ta ut avgift för registrering m.m. av ventilationskontroll. Regeringsrätten fann att författningsstöd saknas för kommun att ta ut avgifter av en byggnadsägare för sin hantering av protokoll m.m. avseende ventilationskontrollen. Utslaget i det andra ärendet innebar att kommunen inte heller har rätt att ta ut förseningsavgift av byggnadsägare vad gäller insändande av protokoll från ventilationskontrollen.

Bostadsutskottet kan således konstatera att de frågor om bl.a. *avgifter och konkurrensvillkor vid ventilationskontroll* som aktualiserats i motionen i hög grad kan komma att påverkas av de förhållanden som utskottet ovan redogjort för. En avreglering av kontrollverksamheten har genomförts vad gäller en- och tvåbostadshus. Vidare har en möjlighet för övriga fastighetsägare att genomföra egenkontroll införts. Överväganden om sotningsväsendet pågår som kan få betydelse för den konkurrenssituation som motionärerna aktualiserat. Domstolsutslag har nyligen klargjort vissa begränsningar i kommunernas möjlighet att ta ut avgifter. Utskottet är mot denna bakgrund inte berett att i dagsläget föreslå några ytterligare förändringar av systemet för ventilationskontroll. Motion 1999/2000:N273 (m, kd, fp) yrkande 9 avstyrks sålunda.

Ekologiskt hållbara va-lösningar

Förslag om olika samhällsinsatser för att påskynda en miljöanpassning av dagens va-system har vid flera tidigare tillfällen behandlats av bostadsutskottet. Denna fråga aktualiseras i årets beredning genom ett förslag i motion 1999/2000:MJ727 (kd) yrkande 6. Förslaget innebär att det bör uppdras åt Naturvårdsverket att utarbeta en strategi för en övergång från dagens va-system till ekologiskt hållbara toalettsystem. Enligt motionen bör krav och normer fastställas avseende prestanda, pålitlighet och funktionalitet. Motionärerna framhåller också att det måste ske en kraftsamling kring forskning, systemutveckling och produktutveckling.

Vad gäller frågan om ett allmänt uppdrag till Naturvårdsverket att överväga förutsättningarna för en satsning på *ekologiskt hållbara va-lösningar* har utskottet tidigare hänvisat till verkets arbete i projektet Systemanalys VA. I detta projekt har Naturvårdsverket tillsammans med Lantbrukarnas Riksförbund, Svenska Kommunförbundet, Svenska Vatten- och Avloppsföreningen samt fem kommuner arbetat med att belysa bl.a. olika styrmedel och bedömningsverktyg som skall kunna utgöra en grund för det fortsatta arbetet med *kretsloppsanpassning av va-system*. Resultaten av projektet, som redovisades år 1998 i rapporten Avlopp för kretslopp, bygger på erfarenheter från fallstudier i olika delar av landet. I slutrapporten redovisas bl.a. metoder för bedömning av vilka krav som bör ställas på avloppslösningar framför allt med avseende på hygien, miljöskydd, resurshushållning och brukarattityder. En av slutsatserna av detta arbete är att en särskild kunskapsutveckling är

angelägen vad gäller avloppshanteringen i enskild och samlad bebyggelse utanför tätorternas centrala system. För närvarande pågår diskussioner mellan Naturvårdsverket och flera andra intressenter om möjligheten att inrätta ett nationellt FoU-program på detta område. Syftet skulle vara att finna robusta och uthålliga system för avloppshantering samt att ge förslag på former för införande och förvaltning av sådana system.

Frågan om hur de urbana va-systemen skall kunna anpassas till kraven på långsiktig hållbarhet studeras för närvarande inom MISTRA-programmet (Stiftelsen för Miljöstrategisk forskning). Ett omfattande forskningsarbete bedrivs inom programmet Urban Water på tolv institutioner vid åtta universitet och högskolor, från Luleå i norr till Lund i söder.

Mot bakgrund av redovisningen ovan anser bostadsutskottet att ett tillkännagivande i enlighet med den aktuella motionen i dagsläget inte skulle bidra till det pågående utvecklingsarbetet inom området. Motion 1999/2000: MJ727 (kd) yrkande 6 avstyrks således.

Mobiltelefonmaster m.m.

I detta avsnitt behandlar utskottet sex motionsyrkanden med förslag angående utbyggnaden av mobiltelefoninätet.

Motion 1999/2000:Bo509 (mp) yrkande 1 innehåller förslag om ökat stöd för forskning om elektromagnetisk strålning från mobiltelefonantennor. I samma motions yrkande 2 förespråkar motionärerna att försiktighetsprincipen skall tillämpas vid uppsättning av mobiltelefonantennor.

Även motion Bo528 (c) yrkande 1 innehåller förslag om att försiktighetsprincipen skall tillämpas vid utbyggnad av mobiltelefoni. I yrkande 3 föreslår motionärerna att det skall utarbetas kriterier för master för mobiltelefoni. Förslaget i motionens yrkande 2 innebär att det skall införas en möjlighet för kommuner att inrätta strålningsfria områden.

I motion 1999/2000:Bo513 (v) yrkande 1 föreslår motionärerna skärpt lagstiftning för uppförandet av mobiltelefonmaster och fasadantennor.

Med anledning av vad som i motionerna föreslagits beträffande *mobiltelefonmaster m.m.* vill utskottet anföra följande.

Den snabba utbyggnaden av mobiltelefonnäten i Sverige har aktualiserat frågan om de eventuella hälsokonsekvenserna av sändare och mottagare för mobiltelefoni. Vid sin tidigare behandling av frågan har också utskottet uttalat att det finns anledning att iaktta försiktighet vid lokalisering av nya mobiltelefonsändare. Samtidigt tvingas utskottet konstatera att kunskapsläget på området fortfarande är otillfredsställande. Som utskottet redovisade vid sitt ställningstagande till motionsförslag om mobiltelefonantennor våren 1999 (bet. 1999/2000:BoU8) har regeringen mot denna bakgrund uppdragit åt Rådet för arbetslivsforskning att redovisa en forskningsöversikt och utvärdering av såväl svenska som internationella forskningsresultat angående hälsoeffekter av elektriska och magnetiska fält. I uppdraget innefattas frågor om mobiltelefoni.

Rådet har hittills lämnat två forskningsöversikter, en i mars 1998 och en i mars 1999. Den 1 mars 2000 lämnade rådet dessutom en lägesrapport. Uppdraget skall slutredovisas vid månadsskiftet november/december innevarande

år. I översikten från mars 1999 gav rådet en summering av situationen beträffande hälsorisker vid exponering för extremt lågfrekventa elektriska och magnetiska fält, fält av intermediära frekvenser (larmbågar m.m.), radiofrekventa elektromagnetiska fält, inkluderande fält kring telekommunikation samt elöverkänslighet och rekommendationer och gränsvärden. I lägesrapporten från mars i år redovisade rådet kunskapsutskottet och ställningstaganden som framkommit under det gångna året. Av rapporten framgår bl.a. att arbete pågår i Sverige med att införa de grundrestriktioner och referensvärden som har utarbetats av ICNIRP (International Commission on Non-Ionising Radiation Protection). Enligt rapporten från 1999 föreligger inte någon motsättning mellan att utnyttja ICNIRP:s rekommendationer som bas för tvingande gränsvärden och försiktighetsprincipen.

Den 8 mars 2000 genomförde rådet en hearing om elöverkänslighet. Hearingen har föregåtts av tre s.k. workshoppar och följs upp med ett arbetsmöte den 12 april 2000.

Utskottet har erfart att Regeringskansliet bereder frågan om behovet av ändrade eller kompletterande regler för tillståndsgivning på området.

Bostadsutskottet anser i likhet med motionärerna att försiktighetsprincipen har stor betydelse i dessa sammanhang. Utskottet anser även att de övriga frågor som motionärerna tar upp förtjänar uppmärksamhet och ingående studier. Mot bakgrund av det arbete som pågår inom Rådet för arbetslivsforskning och inom Regeringskansliet saknas det dock enligt utskottets mening tillräckliga skäl för att nu tillstyrka motionsförslagen. Utskottet avstyrker motionerna 1999/2000: Bo509 (mp), 1999/2000:Bo513 yrkande 1 (v) samt 1999/2000:Bo528 (c) yrkandena 1–3.

Elöverkänslighet

I detta avsnitt behandlar bostadsutskottet åtta motionsyrkanden rörande frågor om elöverkänslighet.

I motion 1999/2000:Bo513 (v) yrkande 3 förespråkar motionärerna bredad och fördjupad forskning. Även motion 1999/2000:Bo528 (c) yrkande 5 behandlar forskningen. Motionärerna anser att det behövs fortsatt forskning om elöverkänslighet. I samma motions yrkande 6 förespråkar de användandet av vetenskaplig medling mellan olika uppfattningar om elöverkänslighet. I motionens yrkanden 7–9 föreslår motionärerna rätt till diagnos om elöverkänslighet genom blindtest, rätt till bostadsanpassningsbidrag för elöverkänsliga samt skyldighet för kommuner att ordna bostadssituationen för dem som är "elflyktingar". I motion 1999/2000:So493 (kd) yrkande 8 begär motionärerna en kartläggning av problemen med elöverkänslighet. Slutligen förespråkar motionärerna bakom motion 1999/2000:T706 (mp) yrkande 4 att försiktighetsprincipen bör tillämpas på bosättning i närheten av elektriska fält.

Vid sin behandling av förslag om *elöverkänslighet* våren 1999 (bet. 1998/99:BoU8) redovisade utskottet bl.a. det arbete som då pågick inom Rådet för arbetslivsforskning, de tillkännagivanden som riksdagen på bostadsutskottets förslag gjorde i frågan våren 1994 respektive våren 1995 (bet. 1993/94:BoU17 och bet. 1994/95:BoU18) samt det arbete som sedan tillkän-

nagivandena bedrivits av bl.a. Boverket. Utskottet ansåg mot bakgrund av detta att ett tillkännagivande inte skulle tjäna något reellt syfte och avstyrkte motionsförslaget.

Enligt den i det föregående avsnittet i korthet redovisade lägesrapporten som Rådet för arbetslivsforskning lämnade i mars innevarande år är forskningsläget i korta drag sådant att man inte har kunnat finna några klara belegg för att elektromagnetiska fält ingår i orsaksfaktorerna för elöverkänslighet. Frågan är vilka slutsatser som kan dras från detta. Rådet anser att det härvidlag finns betydande åsiktsskillnader som bör diskuteras vidare vid vad man kallar en konsensuskonferens (den tidigare nämnda hearingen samt arbetsmötet). Vidare anser rådet fler studier vara befogade.

Bostadsutskottet delar den oro som kommer till uttryck i motionsförslagen. Det är mot den bakgrunden tillfredsställande att kunna konstatera att det arbete som bedrivs av Rådet för arbetslivsforskning synes innebära att flera av de aktuella förslagen redan nu får en behandling som ligger i linje med vad motionärerna önskar. Rådet förespråkar således, som redan nämnts, t.ex. fortsatta studier och en konsensuskonferens. Utskottet anser dock att det i avvaktan på rådets slutredovisning i slutet av detta år, inte finns tillräckliga skäl för riksdagen att göra ett tillkännagivande i frågorna. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionerna 1999/2000:Bo513 (v) yrkande 3, 1999/2000:Bo528 (c) yrkandena 5–9, 1999/2000:So493 (kd) yrkande 8 samt 1999/2000:T706 yrkande 4.

Tillgänglighet

I ett antal motioner läggs förslag fram i olika frågor som rör tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt orienteringsförmåga. Förslagen avser bl.a. åtgärder för att undanröja hinder mot tillgängligheten i den offentliga miljön, tillgodose att tillgänglighetsfrågorna beaktas i byggprocessen samt att förbättra kunskapen i handikappfrågor hos de yrkesgrupper som deltar i byggandet.

I motionerna 1999/2000:Bo515 (s), 1999/2000:Bo518 (v) yrkande 1 samt 1999/2000:Bo536 (v) yrkande 1 föreslås att riksdagen skall begära ett lagförslag om hur enkelt åtgärdade hinder för tillgänglighet och användbarhet i den offentliga miljön skall undanröjas inom en viss tidsram. Även i Folkpartiets partimotion 1999/2000:So321 yrkande 13 föreslås att krav skall ställas på att hinder i den offentliga miljön skall åtgärdas. I motionen framhålls att ansvars- och finansieringsprincipen skall tillämpas i detta sammanhang.

Frågor om hur tillgänglighetsaspekterna bättre skall kunna beaktas i byggprocessen tas upp i tre motioner. Dessa motioner utgår från uppfattningen att tillgänglighetsfrågorna i dagens byggande ofta försummas eller kommer in alltför sent i processen. I motionerna 1999/2000:Bo518 (v) yrkande 2 och 1999/2000:Bo536 (v) yrkande 2 föreslås Boverket få i uppdrag att utreda hur bygglovsprocessen bör förändras för att säkra tillgängligheten vid nybyggnation och större ombyggnader. I samma motioners yrkande 3 föreslås att byggsamråd skall ske redan i projekteringsstadiet och att handikapporganisationerna skall ges rätt att delta i detta samråd. Enligt motion 1999/2000:So488 (kd) yrkande 14 bör krav ställas på en byggherre att i

samband med bygglovsprövningen bevisa att kravet på tillgänglighet i byggnaden är uppfyllt.

I Folkpartiets partimotion 1999/2000:So321 yrkande 15 samt motion 1999/2000:Bo233 (kd) yrkande 7 föreslås att arkitekter och andra yrkesgrupper med ansvar för utformningen av den byggda miljön skall få bättre utbildning i de handikappades behov vad gäller tillgänglighet och användbarhet. Motionärerna anser att kunskapen på detta område försämrats under de senaste åren.

Frågan om funktionshinderas möjlighet att använda s.k. bankomater tas särskilt upp i motion 1999/2000:Bo526 (kd). Motionären pekar på brister i bl.a. dagens placering av bankomaterna och föreslår mot denna bakgrund att bankomater skall omfattas av tillgänglighetskraven enligt bygglagstiftningen.

Slutligen skall här redovisas ett förslag i motion 1999/2000:Bo219 (s) om behovet att installera hissar i flerbostadshus. Regeringen bör enligt motionen pröva möjligheten att ge stöd till ombyggnad och anpassning av flerbostadshus så att de blir möjliga för äldre att bo i.

De ovan redovisade motionsförslagen om *tillgänglighet* är framlagda under den allmänna motionstiden hösten 1999. Sedan motionerna avgavs har regeringen helt nyligen lagt fram ett förslag till en nationell handlingsplan för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79). Regeringen redovisar i propositionen bl.a. vilka uppdrag som kommer att ges till olika myndigheter i frågor om tillgänglighet m.m. Vidare aviseras att kompletterande förslag senare kommer att underställas riksdagen för beslut. Bostadsutskottet kan konstatera att propositionen innehåller överväganden om i princip samtliga frågor som tas upp i de nu aktuella motionerna. I dessa frågor anför regeringen i korthet bl.a. att

- ett lagförslag om att enkelt åtgärdade hinder mot tillgängligheten i offentliga miljöer skall åtgärdas före utgången av år 2010 kommer att föreläggas riksdagen hösten 2000 med avsett ikraftträdande den 1 januari 2001
- finansieringen av dessa åtgärder skall ske enligt ansvars- och finansieringsprincipen
- Boverket ges i uppdrag att se över de lokala handikapporganisationernas möjlighet till samråd i plan- och byggärenden samt utveckla formerna för brukarmedverkan
- Boverket ges i uppdrag att förtydliga kraven i PBL på tillgänglighet i samband med nybyggnad och ändring av allmänna platser
- en utredning tillsätts för att se över områden där det i dag saknas regler om tillgänglighet (bl.a. avseende bankomater)
- Högskoleverket ges i uppdrag att se över innehållet i bl.a. arkitektutbildningen med avseende på frågor om tillgänglighet och användbarhet.

Genom den proposition som nu framlagts har förutsättningarna för den fortsatta beredningen av motionerna från allmänna motionstiden 1999 ändrats. Beredningen av propositionen samt de motioner som kan komma att avlämnas med anledning av denna kommer att inledas inom några veckor. Enligt utskottets mening bör inte denna beredning föregripas genom att nu redovisa ett sakligt ställningstagande i de frågor som tagits upp såväl i motionerna från allmänna motionstiden som i propositionen. En sådan beredning skulle

också lida av den bristen att motionärernas syn på regeringens förslag inte är känd i dagsläget. Det kan förutsättas att de motionärer som inte anser att regeringsförslaget tillgodoser vad de förordade hösten 1999 återkommer med motioner väckta med anledning av propositionen. Även nya frågeställningar torde kunna komma att aktualiseras. Ett mer aktuellt och fullständigt beslutsunderlag kommer således att föreligga efter det att den nu löpande motionstiden gått ut.

Mot den redovisade bakgrunden anser utskottet att en lämplig beredningsordning är att nu avstyrka motionerna om tillgänglighet från den allmänna motionstiden med hänvisning till det förändrade beslutsläget. Utskottet kommer därefter att senare i vår bereda och ta ställning till den framlagda propositionen samt de motioner som väcks med anledning av denna i de delar utskottets beredningsområde är berört. Detta kommer att ske i form av ett yttrande till socialutskottet som svarar för den sammanhållande beredningen av samtliga frågor i propositionen. Bostadsutskottet återkommer vidare hösten 2000 till frågor om tillgängligheten i samband med beredningen av den proposition med förslag till ändringar i plan- och bygglagen som regeringen aviserat.

Det bör understrykas att vad utskottet nu förordat inte innebär något ställningstagande till innehållet i propositionen om handikappolitiken eller till frågan om de aktuella motionerna kan anses vara tillgodosedda genom regeringens förslag.

Barnsäkerhet i bostäder

Riksdagen gjorde på bostadsutskottets förslag ett tillkännagivande om barnsäkerhet i byggnader våren 1997 (1996/97:BoU12). Enligt utskottet borde frågan ges hög prioritet och särskild vikt läggas på informationsinsatser. Utskottet ansåg det viktigt att de erfarenheter som vunnits om barnsäkerhet i byggnader gavs stor spridning och att det var angeläget att alla berörda gavs information om vilka krav som följde av gällande regler, men också om vad som kunde åstadkommas med enkla medel på frivillig väg. Regeringen redovisade förra våren i proposition 1998/99:62 de åtgärder för ökad barnsäkerhet i byggnader som vidtagits sedan riksdagen gjorde sitt tillkännagivande. En skärpning av Boverkets byggregler hade genomförts avseende balkongräcken och balkonginglasningar. Vidare hänvisade regeringen till Boverkets arbete med att aktivt sprida information till myndigheter och allmänheten.

Frågor om behovet av ytterligare åtgärder i syfte att förbättra barnsäkerheten i byggnader tas upp i två motioner.

I motion 1999/2000:Bo520 (fp) diskuteras vad som behöver göras för att begränsa de risker som barn utsätts för i bostäderna, utemiljön och i samhället i övrigt. I motionen föreslås att riksdagen skall framhålla vikten av information och forskning i barnsäkerhetsfrågor. Vidare föreslås ändringar i byggnadslagstiftningen med innebörden att även bostäder i fastigheter byggda före år 1973 skall omfattas av reglerna om barnsäkerhet.

Den sistnämnda frågan tas även upp i motion 1999/2000:Bo522 (v) yrkande 3. Motionärerna föreslår att lagstiftningen om barnsäkerhet i boendemiljön bör ses över, dels utifrån vilka krav som allmänt bör gälla, dels utifrån

vilka krav man kan ställa på de fastigheter som i dag inte omfattas av säkerhetskraven, dvs. bostäder byggda före 1973 eller ombyggda före 1976.

Vad gäller motionsförslagen om en översyn av kraven på *barnsäkerhet i bostäder* i äldre fastigheter är regeringen redan uppmärksam på frågan genom motsvarande förslag från Barnombudsmannen. Denna fråga bör också ses i relation till övriga insatser som kan göras för att förbättra barnsäkerheten i boendemiljön. När motsvarande förslag behandlades förra våren framhöll utskottet att frågan om barnsäkerhet i byggnader är av sådan vikt att den bör vara föremål för kontinuerlig uppmärksamhet från berörda myndigheter och övriga parter som kan bidra till åtgärder för en bättre barnsäkerhet. Utskottet instämmer i bedömningen att informationsinsatser kan ha en stor betydelse i detta sammanhang. Som framgått ovan har utskottet också tagit initiativ till informationsinsatser på området. Det får förutsättas att berörda myndigheter även fortsättningsvis aktivt verkar för att kunskapen om hur olycksfall kan förebyggas ges en vid spridning.

Ansvarsfrågan inom den statliga sektorn för barnsäkerhetsfrågorna har tagits upp i samband med en nyligen redovisad översyn av Barnombudsmannens verksamhet (SOU 1999:65). I utredningen föreslås bl.a. att Folkhälsoinstitutet ges ett nationellt samordnande ansvar för dessa frågor. Utredningsförslagen bereds för närvarande inom Regeringskansliet. En redovisning av regeringens syn på mer övergripande frågor om barns villkor kan förväntas i den skrivelse till riksdagen om barnfrågor som har aviserats till i maj i år. Avsikten är att bl.a. redovisa frågor om genomförandet av FN:s barnkonvention.

Med hänvisning till det ovan anförda avstyrker utskottet motionerna 1999/2000:Bo520 (fp) och 1999/2000:Bo522 (v) yrkande 3.

Brandvarnare

Enligt motion 1999/2000:Bo533 (s) saknar en miljon svenska hushåll fortfarande brandvarnare. Motionärerna anser att det därför krävs lagstiftningsåtgärder för att alla hushåll skall ha minst en brandvarnare per våningsplan i bostaden. Lagen föreslås vara så utformad att detta krav skall vara uppfyllt senast år 2002.

Samtidigt som det ovan nämnda tillkännagivandet om barnsäkerhet gjorde riksdagen våren 1997 på bostadsutskottets förslag även ett tillkännagivande om behovet av *brandvarnare*. Utskottet underströk bl.a. att informationsåtgärder om behovet av brandvarnare i det befintliga bostadsbeståndet borde komma till stånd. I regeringens redovisning till riksdagen av denna fråga våren 1999 (prop. 1998/99:62) hänvisades bl.a. till informationsinsatser genomförda av Boverket och andra myndigheter samt av olika organisationer.

Bostadsutskottet har tidigare uttalat att även om brandvarnare i dag finns installerade i betydande delar av bostadsbeståndet är detta inte tillräckligt. Utskottets ställningstagande i denna del står fast. Vikten av att alla hem och lokaler där människor vistas utrustas med brandvarnare kan enligt utskottets mening inte nog betonas. Kostnaden för det enskilda hushållet att installera

en brandvarnare är i dag så begränsad att detta inte bör hindra en betydligt bredare användning.

Arbetet med att öka användningen av brandvarnare bör således fortsätta. I detta arbete kan såväl myndigheter, försäkringsbolag som andra berörda parter göra aktiva insatser. Utskottet är emellertid inte för sin del berett att föreslå en ändring av byggnadslagstiftningen som innebär att det ställs lagkrav på brandvarnare även i äldre bostäder. Motion 1999/2000:Bo533 (s) avstyrks således.

Konkurrensen på den svenska byggproduktmarknaden

Bristen på konkurrens på byggmaterialmarknaden är enligt motion 1999/2000:Bo527 (s) en av orsakerna till att det i dag är dyrt att bygga bostäder i Sverige. Konkurrensen bör enligt motionen ökas genom åtgärder för ökad import av byggmaterial från andra EU-länder. Motionärerna hänvisar i denna fråga till en ordning som innebär att typgodkännande av byggmaterial i andra nordiska länder jämföras med svenska typgodkännanden.

De frågor om *konkurrensen på marknaden för byggprodukter* och byggmaterial som aktualiseras i motionen föranleder utskottet att göra följande överväganden.

Byggsektorn utmärker sig i förhållande till flera andra branscher genom en mycket begränsad användning av importerade varor. Trots att inga lagtekniska hinder finns för import och användning av byggvaror från andra länder tycks det vara svårt att genom import öka konkurrensen på den svenska byggproduktmarknaden. Det kan mot denna bakgrund finnas anledning att överväga olika åtgärder för att åstadkomma en stärkt konkurrens.

I och med det alltmer accentuerade behovet av nyproduktion av bostäder i vissa delar av landet har frågor om hur produktionskostnaderna skall kunna begränsas åter blivit högaktuella. Det finns i dag ett stort behov av att få fram bostäder till priser som ligger betydligt under de nivåer som under senare tid varit vanliga i framför allt storstädernas centrala delar. Det är också nödvändigt att det ombyggnads- och förnyelsearbete som pågår i det äldre bostadsbeståndet kan genomföras utan att kraftiga boendekostnadsökningar blir följden. Frågan om hur bygg- och boendekostnaderna skall hållas på rimliga nivåer är naturligtvis inte begränsad till vad som kan göras för att förbättra byggproduktkonkurrensen. Åtgärder på detta område kan emellertid vara ett av de kostnadsbegränsande steg som är nödvändiga i alla led av bygg- och förvaltningsprocessen. Det är i detta sammanhang som motionärernas förslag om åtgärder för en ökad import av byggmaterial bör ses.

I motionen hänvisas till en ordning med godtagande av byggprodukter som godkänts i annat nordiskt land. Motionärerna tycks mena att detta kan vara en modell för en ökad konkurrens på den svenska marknaden. Den ordning som avses tillämpades under åren 1989–1992 och tillkom i syfte att just främja importen av byggprodukter. Riksdagen beslutade våren 1989 att byggprodukter som godkänts av ett behörigt organ i något annat nordiskt land skulle godtas på den svenska marknaden på samma sätt som produkter vilka frivilligt typgodkänts eller tillverkningskontrollerats i Sverige (prop.

1988/89:139, bet. 1988/89:BoU9). Denna ordning var tidsbegränsad till utgången av år 1991 men kom senare att förlängas till utgången av år 1992.

Bakgrunden till beslutet att jämställa de nordiska typgodkännandena var den överhettning som rådde på den svenska byggmarknaden i slutet av 1980-talet och den därav följande kraftiga ökningen av produktionskostnaderna. Motsvarande överhettning föreligger inte i dag, men den minskade byggkapaciteten och det minskade antal aktörer inom byggsektorn som blivit följden av bl.a. 1990-talets låga bostadsbyggande gör i stället marknaden mer känslig för svängningar i produktionsnivåerna. Förutsättningarna för att i dag vidta åtgärder i syfte att stärka konkurrensen skiljer sig också på flera andra avgörande områden från den situation som förelåg på 1980-talet. Det gäller framför allt de åtaganden som följer av det svenska medlemskapet i EU och att Sverige fullt ut deltar i det europeiska harmoniseringsarbete som bedrivs utifrån byggproduktdirektivet.

Det nordiska samarbete om byggbestämmelser som möjliggjorde de tillfälliga regler som tillämpades under 1989–1992 har i huvudsak ersatts av ett europeiskt samarbete som syftar till fri rörlighet för byggprodukter mellan länderna i EU. Förutsättningen för att denna gemensamma byggproduktmarknad skall fungera fullt ut är emellertid att produkterna uppfyller harmoniserade tekniska specifikationer för olika produktområden och därmed kan erhålla en s.k. CE-märkning. Trots att ett omfattande arbete har lagts ned på harmoniseringsarbetet saknas fortfarande tekniska specifikationer för de flesta produkter. Det kan konstateras att CE-märkningen ännu inte fått någon praktisk betydelse för byggprodukternas rörlighet och att ett brett genomslag på konkurrenssituationen sannolikt fortfarande låter vänta på sig flera år. Utskottet förutsätter att man från svensk sida på olika sätt söker påskynda det europeiska harmoniseringsarbetet. Frågan är vad som kan göras vid sidan av detta arbete och som i avvaktan på CE-märkningen kan bidra till att öka konkurrensen på den svenska marknaden.

Enligt utskottets bedömning är det sannolikt inte möjligt att i dag införa en ordning motsvarande vad som gällde för nordiska byggprodukter under åren 1989–1992. Redan år 1992 gjordes bedömningen att generella regler om ett ömsesidigt godkännande av produkter mellan vissa länder principiellt står i strid med EES-avtalet, eftersom det skulle gynna import från dessa länder (prop. 1992/93:55 s. 25). Förutom de invändningar som kan göras från ett EU-perspektiv mot att tillskapa delmarknader inom den gemensamma marknaden kan flera andra invändningar resas mot en sådan lösning. Det innebär emellertid inte att andra åtgärder inom ramen för det gällande svenska regelsystemet som kan påverka användningen av byggprodukter bör uteslutas. Utskottet vill erinra om att de nationella reglerna avseende typgodkännande m.m. fortsätter att gälla medan harmoniseringsarbetet pågår. Olika åtgärder för att med stöd av gällande regelsystem stimulera konkurrensen på byggproduktmarknaden bör således kunna prövas. Exempelvis kan här nämnas de regler för kontroll och provning i tillverkningslandet för en importerad produkt som finns intagna i förordningen om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk (BVF). Reglerna utgår från övergångsbestämmelser i byggproduktdirektivet som innebär att byggprodukter skall kunna kontrolleras i tillverkningslandet enligt mottagarlandets regler. Dessa bestämmelser har enligt

uppgift hittills fått begränsad praktisk betydelse men en ökad tillämpning skulle kunna utgöra ett alternativ till den ordning som skisserats i motionen.

När typgodkännanderegleras betydelse för konkurrens diskuteras bör det erinras om att typgodkännande av en byggprodukt är frivilligt. Produkter utan ett sådant godkännande kan således fritt användas i byggproduktionen. Detta gäller såväl för svenska som för importerade varor. De svenska byggreglerna lägger i stället ansvaret på byggherren för att det färdiga byggnadsverket uppfyller angivna tekniska egenskapskrav. En byggprodukt anses vara lämplig att ingå i byggnadsverket om den har sådana egenskaper att kraven på byggnadsverket kan uppfyllas. Typgodkännandet innebär snarast ett stöd för såväl byggherre som byggare eftersom den godkända produkten kan förutsättas uppfylla de tekniska egenskapskraven i de avseenden som godkännandet gäller.

Ansvaret för bedömningen av om en byggprodukt är lämplig att använda faller således primärt på byggherren. Introduktionen av nya byggprodukter på den svenska marknaden blir därigenom i hög grad beroende av byggherrens kompetens att göra bedömningar av byggprodukter eller att sluta avtal med byggtreprenörer som underlättar användningen av importerade varor. En sådan kompetensutveckling förutsätter sannolikt en bredare samverkan mellan olika byggherrekategorier men också ett stöd från samhället, exempelvis genom FoU-insatser eller andra initiativ. Offentliga beställare svarar i dag för en betydande del av byggproduktanvändningen och kan därmed även aktivt verka för en ökad konkurrens.

Vissa företag har redan kunnat registrera betydande resultat av en aktivare byggherroll. Bostadsutskottet besökte föregående sommar det kommunala bostadsföretaget Svedalahem som vid upphandlingen av ett nytt bostadsområde i samarbete med byggtreprenören sökte finna kostnadsbesparande åtgärder i alla delar av byggprocessen. Arbetet enligt den s.k. Svedalamodellen resulterade i att den totala produktionskostnaden stannade på en jämförelsevis låg nivå. Ett annat exempel på en aktivare byggherroll är det samarbete som bedrivits mellan Skanska och IKEA i det s.k. Bo klok-projektet.

I ett arbete som syftar till att stimulera användningen av importerade produkter på den svenska marknaden och därigenom öka konkurrensen är det nödvändigt att inte endast kostnadsaspekterna hamnar i centrum. Erfarenheterna från misstag som gjordes under de årtionden då produktionstakten var hög och nya byggmetoder och byggmaterial introducerades måste givetvis tas till vara. Utskottet har tidigare i detta betänkande tagit upp frågor om ett miljöanpassat byggande och metoder för att redovisa egenskaperna hos den färdiga produkten, dvs. bostaden. Vikten av att beakta dessa frågor gäller givetvis oberoende av om byggprodukterna är svenska eller importerade. För många byggproduktgrupper torde det inte heller finnas några avgörande skillnader i materialegenskaperna som motiverar en större försiktighet med importerade varor än med deras svenska motsvarighet.

Utskottet har ovan nämnt behovet av en utvecklad byggherrekompetens och åtgärder inom bygglagstiftningens regelsystem som två områden där statliga insatser för en ökad byggproduktkonkurrens kan behöva övervägas. Av central betydelse i sammanhanget är givetvis också de åtgärder som kan

behöva vidtas med stöd av konkurrenslagstiftningen. Mycket tyder dock på att de huvudsakliga orsakerna till bristerna i byggproduktkonkurrensen står att finna i marknadsstrukturer och prismekanismer samt attityder och traditioner inom byggsektorn som kan vara svåra att påverka med statliga regelsystem. I dessa frågor behövs en genomlysning som kan bilda utgångspunkt för en diskussion inom sektorn om möjliga vägar för ett billigare byggande. Det är också angeläget att i bostadspolitiska sammanhang överväga vilken roll som stat och kommun kan ha sett i detta perspektiv.

Bostadsutskottet kan konstatera att ingående överväganden i de frågor som utskottet ovan berört för närvarande pågår i flera sammanhang.

Frågor om möjligheten att utveckla byggherrekompetensen i olika avseenden har aktualiserats genom regeringens uppdrag till fem statliga verk att ta initiativ till ett byggbranschens kvalitetsråd. I uppdraget ingår bl.a. att verka för en utvecklad byggherresamverkan och att underlätta ett kvalitetssäkrat användande av nya produkter. Avsikten är att företrädare för alla aktörer i byggandet och förvaltningen av byggnadsverk skall ingå i ett av byggsektorn bildat kvalitetsråd.

Byggkostnadsdelegationen har under flera år arbetat utifrån ett regeringsuppdrag att verka för en långsiktigt ökad konkurrens i byggsektorn. I delegationens uppdrag (dir. 1996:38) ingår ett flertal frågor med betydelse för möjligheten att stärka konkurrensen på byggproduktmarknaden. Byggkostnadsdelegationen har helt nyligen redovisat en delrapport – Konkurrensen i byggsektorn – med överväganden om hindren för en bättre fungerande marknad. Delegationen kommer inom någon månad att redovisa sin slutrapport till regeringen.

Konkurrensverket har på regeringens uppdrag genomfört en bred analys av hur konkurrensen har utvecklats i Sverige under 1990-talet. Bygg- och bostadssektorn tillhör de områden som särskilt har studerats. Verkets överväganden och förslag redovisades i en rapport i januari i år. Förslagen omfattar såväl områdesspecifika åtgärder som åtgärder för att komma till rätta med generella konkurrensproblem som är gemensamma för flera branscher.

Sammantaget finns det i dag ett omfattande kunskapsunderlag om den svenska byggproduktmarknaden med avseende på bl.a. konkurrensförutsättningar och prisbildningsmekanismer. Det får förutsättas att detta underlag nu blir föremål för analys inom Regeringskansliet och att eventuella förslag om åtgärder som kan förbättra konkurrensen på den svenska byggproduktmarknaden därefter föreläggs riksdagen. Regeringen har aviserat sin avsikt att till riksdagen i maj i år överlämna en proposition om konkurrenspolitik. Utskottet anser att regeringen i denna proposition eller i annat lämpligt sammanhang bör redovisa sin syn i de frågor som utskottet berört i detta avsnitt.

Vad utskottet nu med anledning av motion 1999/2000:Bo527 (s) anført om konkurrensen på marknaden för byggprodukter bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Tivolianordningar m.m.

Motion 1999/2000:Bo529 (s) behandlar frågor om utökade krav på besiktning och godkännande av s.k. tivolianordningar m.m. Motionärerna före-

språkar dels att en del nyare anordningar, bl.a. s.k. bungyjump-anordningar och även vissa enklare anordningar som t.ex. vissa karuseller, skall omfattas av krav på besiktning, dels att kraven skall gälla även om anordningen inte används vid offentlig tillställning eller allmän sammankomst under förutsättning att allmänheten erbjuds att mot betalning använda anordningen. De förordar att frågorna regleras genom ändringar i ordningslagen.

Även motion 1999/2000:Bo506 (s), yrkandena 1–3, behandlar frågor om säkerhet för anläggningar. Motionärerna förespråkar att det beträffande anläggningar som tillhandahåller s.k. äventyrsupplevelser införs tillståndsplikt, att det utarbetas normer för uppförande av dessa banor samt att det införs ett säkerhets- och kontrollsystem för anläggningarna. Motionärerna hänvisar till de säkerhets- och kontrollsystem som finns beträffande tivolianordningar och skidliftar. Som exempel på anläggningar som bör omfattas av denna reglering nämner motionärerna banor som på höjder mellan 6 och 18 meter hänger mellan träd.

Av 2 kap. 13 § första stycket ordningslagen framgår att tivolianordningar som karuseller, pariserhjul, bergbanor, bilbanor och liknande anordningar får användas vid allmänna sammankomster eller offentliga tillställningar endast om de erbjuder betryggande säkerhet mot olycksfall och om de är besiktigade och godkända.

Föreskriften innebär ett förbud mot att använda tivolianordningar som inte är tillräckligt säkra eller som inte är besiktigade och godkända. Den tar sikte på såväl ambulerande tivolianordningar som stationära anläggningar. Begreppet ”tivolianordning” har definierats så att det omfattar anordningar som traditionellt betraktas som tivolianordningar. Enklare barnkaruseller, vanliga gungor och liknande redskap faller utanför bestämmelsen även om de får användas av allmänheten endast mot betalning. Kravet på besiktning gäller användning vid en allmän sammankomst eller en offentlig tillställning. Beträffande anläggningar som används i andra sammanhang ställs det således inte något besiktningsskrav. Bestämmelserna i 3 kap. 17 § ordningslagen ger dock polismyndigheten möjlighet att ge de anvisningar eller tillsägelser som från ordnings- och säkerhetssynpunkt kan behövas i vissa fall även beträffande de anordningar som inte är att anse som tivolianordningar och i andra sammanhang än allmän sammankomst eller offentlig tillställning. Enligt vad utskottet har erfårit har detta utnyttjats i mycket begränsad omfattning.

Regeringen har med stöd av 2 kap. 13 § andra stycket ordningslagen utfärdat förordningen (1993:1634) om besiktning av tivolianläggningar. Rikspolisstyrelsen har i sin tur med stöd av 11 § nämnda förordning meddelat föreskrifter och allmänna råd om besiktning av tivolianordningar (RPS FS 1996:7, FAP 513-1). I Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd anges att enklare barnkaruseller, vanliga gungor, redskap för s.k. bungyjump, vattenrutschbanor och liknande inte omfattas av kravet på besiktning. Enligt vad utskottet har inhämtat under hand torde det inte förekomma att t.ex. s.k. bungyjump-anordningar eller s.k. rodeomaskiner besiktigas.

Även plan- och bygglagen ställer krav som kan beröra de nu aktuella anordningarna. Enligt 8 kap. 2 § PBL krävs bygglov för vissa uppräknade anläggningar (bl.a. nöjesparker). Lagen om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m. gäller byggnader och anläggningar och ställer krav på bl.a.

säkerhet vid användning. Beträffande allmänna platser och områden för andra anläggningar än byggnader skall tillses bl.a. att risken för olycksfall begränsas. Detta följer av 3 kap. 18 § jämförd med 3 kap. 15 § PBL. Om en anläggning har brister som kan äventyra säkerheten får byggnadsnämnden enligt 10 kap. 16 § PBL förbjuda användning av anläggningen.

Vid tillkomsten av ordningslagen ansåg regeringen (prop. 1992/93:210) att den möjlighet till besiktning och kontroll som en kommun har i ett bygglovs-ärende inte kan ersätta den möjlighet till återkommande besiktningar m.m. av tivolianordningar som skapades genom regleringen i lagens 2 kap. 13 §.

Beträffande motionsförslagen angående *tivolianordningar m.m.* anser utskottet att även andra anordningar än de som omfattas av dagens besiktningsskrav bör erbjuda betryggande säkerhet mot olycksfall. Exempel härpå är s.k. bungejump-anordningar och s.k. rodeomaskiner samt vissa s.k. äventyrsbanor. För utskottets del framstår det dessutom, beträffande det stora flertalet anordningar, som befogat att ifrågasätta om inte säkerhetskraven bör gälla även i andra sammanhang än allmänna sammankomster eller offentliga tillställningar. Frågorna förtjänar dock en mer ingående analys.

Enligt utskottets mening bör det ankomma på regeringen att särskilt överväga de frågor som utskottet nu pekat på. Regeringen bör därefter återkomma till riksdagen med en redovisning av sin syn på frågorna och med de eventuella förslag till lagändringar m.m. som övervägandena kan komma att föranleda.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Bo506 (s) och 1999/2000:Bo529 (s) som sin mening ge regeringen till känna.

Säkerheten vid bad- och simanläggningar

Enligt motion 1999/2000:Ub312 (kd) yrkande 3 bör ansvaret för tillsynen av säkerheten vid allmänna sim- och badanläggningar klarläggas. Vidare föreslås i yrkandena 4–6 att det bör införas lagkrav på badvakter vid offentliga inomhusbad, att det bör införas en auktoriserad utbildning av badvakter vid offentliga inomhusbad samt att Sverige bör ta initiativ till enhetliga regler inom EU vad gäller säkerhet vid offentliga badplatser.

Bostadsutskottet avstyrkte våren 1997 (bet. 1996/97:BoU12) yrkanden som motsvarar tre av de nu aktuella. Utskottet instämde i uppfattningen att *säkerheten vid bad- och simanläggningar* skall vara mycket god och redovisade de generella krav på säkerhet beträffande simanläggningar som följer av bl.a. PBL jämte av Boverket utfärdade byggregler samt 3 kap. 5 § ordningslagen och tillade följande:

Ett ytterligare sätt att förbättra säkerheten är att komplettera det tekniska skyddet med andra insatser som ökad tillsyn t.ex. med hjälp av badvakter eller annan personal. I anslutning härtill kan det naturligtvis också vara aktuellt att kräva viss kompetens av den personal som har att svara för tillsynen. I vilken utsträckning tillsynspersonal erfordras vid en sim- eller badanläggning är dock primärt en fråga för den för anläggningen ansvarige att avgöra. Även kommunerna måste enligt utskottets mening anses ha ett betydande ansvar i hithörande frågor. I många fall är det dessutom kommunen som driver eller

på annat sätt ansvarar för bad- och simanläggningar. Utifrån de aspekter bostadsutskottet har att beakta är utskottet mot bakgrund härav inte berett förorda några generella krav på förekomsten av tillsynspersonal eller på utbildningen av sådan personal.

Utskottet är inte heller berett förorda att några för EU gemensamma föreskrifter avseende utformningen av säkerhetsanordningar m.m. vid bad- och simanläggningar införs. Som redovisas i motionen finns det redan i dag möjlighet för bad- och simanläggningar att på frivillig väg få den s.k. Blå Flagg-utmärkelsen. Denna utmärkelse delas ut för ett år i sänder av Foundation for Environmental Education in Europe (Feee) till de anläggningar som ansökt om det och som fyller vissa kriterier. Feee är en sammanslutning av europeiska organisationer – inom och utom EU – som arbetar för att förbättra miljöutbildningen i Europa. Det är sammanlagt 16 obligatoriska krav som skall uppfyllas för att erhålla utmärkelsen. Kraven omfattar huvudområdena vattenkvalitet, undervisning och information om miljön samt skötsel och säkerhet. I den senare gruppen ingår bl.a. ett obligatoriskt krav på badvakt och/eller tillfredsställande säkerhetsåtgärder och livräddningsutrustning. De frågor som aktualiserats i motionen har enligt utskottets uppfattning i inte ringa grad uppmärksamats. Ett riksdagens tillkännagivande till regeringen kan inte anses påkallat.

Utskottet har under handläggningen av detta betänkande från Svenska Livräddningssällskapet (SLS) erfarit att det för närvarande pågår ett arbete inom European Network Sports Science in Higher Education (ENSSHE) som syftar till att dels kartlägga vilka regler som nu gäller inom de europeiska länderna, dels arbeta fram en gemensam utbildningsstandard på området. SLS genomför auktoriserad utbildning av badvakter och bedriver på olika sätt arbete med badvaksstandarder. I Sverige är det numera stiftelsen Håll Sverige Rent som delar ut den s.k. Blå Flagg-utmärkelsen.

Bostadsutskottet är fortfarande av den uppfattningen att säkerheten vid bad- och simanläggningar skall vara mycket god. Sedan utskottets behandling av frågan våren 1997 har, som redovisats ovan, bl.a. det europeiska arbetet på området utvecklats. Enligt utskottets mening kan mot denna bakgrund ett tillkännagivande inte heller nu anses påkallat. Bostadsutskottet avstyrker med hänvisning till det anförda motion 1999/2000:Ub312 (kd) yrkandena 3–6.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *en ekologisk omställning av bygg- och bostadssektorn* att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Bo204 yrkande 10, 1999/2000:Bo218 och 1999/2000:Bo233 yrkande 9,

res. 1 (kd, c)

2. beträffande *ekologiskt byggande i stadsmiljö* att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Bo205 och 1999/2000:Bo231 yrkande 14,

res. 2 (c)

res. 3 (mp)

3. beträffande *brister i inomhusmiljön*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Bo204 yrkande 7,
1999/2000:Bo233 yrkandena 10 och 11, 1999/2000:Bo514 yrkandena
1, 2 och 5 samt 1999/2000:Bo530,

res. 4 (kd, c)

4. beträffande *begreppet inomhusmiljö*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:Bo522 yrkande 2,

res. 5 (v)

5. beträffande *deklaration av bostäder*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Bo204 yrkande 9,
1999/2000:Bo514 yrkande 4 och 1999/2000:Bo519,

res. 6 (kd, c)

res. 7 (v)

6. beträffande *avgifter och konkurrensvillkor vid ventilationskon-*
troll

att riksdagen avslår motion 1999/2000:N273 yrkande 9,

7. beträffande *ekologiskt hållbara va-lösningar*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:MJ727 yrkande 6,

res. 8 (kd, c, mp)

8. beträffande *mobiltelefonmaster m.m.*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Bo509, 1999/2000:Bo513
yrkande 1 och 1999/2000:Bo528 yrkandena 1–3,

res. 9 (c, mp)

9. beträffande *elöverkänslighet*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Bo513 yrkande 3,
1999/2000:Bo528 yrkandena 5–9, 1999/2000:So493 yrkande 8 och
1999/2000:T706 yrkande 4,

res. 10 (kd, c, mp)

10. beträffande *tillgänglighet*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Bo219, 1999/2000:Bo233
yrkande 7, 1999/2000:Bo515, 1999/2000:Bo518, 1999/2000:Bo526,
1999/2000:Bo536, 1999/2000:So321 yrkandena 13 och 15 samt
1999/2000:So488 yrkande 14,

11. beträffande *barnsäkerhet i bostäder*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Bo520 och 1999/2000:
Bo522 yrkande 3,

res. 11 (v, kd, c, fp, mp)

12. beträffande *brandvarnare*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:Bo533,

13. beträffande *konkurrensen på marknaden för byggprodukter*

att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:Bo527 som sin
mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

14. beträffande *tivolianordningar m.m.*

att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Bo506 och
1999/2000:Bo529 som sin mening ger regeringen till känna vad ut-
skottet anför,

15. beträffande *säkerheten vid bad- och simanläggningar*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ub312 yrkandena 3–6.

Lennart Nilsson

I beslutet har deltagit: Lennart Nilsson (s), Bengt-Ola Rytting (s), Lilian Virgin (s), Owe Hellberg (v), Ulf Björklund (kd), Sten Andersson (m), Inga Berggren (m), Anders Ygeman (s), Siw Wittgren-Ahl (s), Sten Lundström (v), Ulla-Britt Hagström (kd), Carl-Erik Skårman (m), Helena Hillar Rosenqvist (mp), Rigmor Stenmark (c), Yvonne Ångström (fp), Carina Adolfs-son (s) och Ewa Thalén Finné (m).

Reservationer

1. En ekologisk omställning av bygg- och bostadssektorn (mom. 1)

Ulf Björklund (kd), Ulla-Britt Hagström (kd) och Rigmor Stenmark (c) anser *dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar med "De aktuella" och på s. 8 slutar med "yrkande 9" bort ha följande lydelse:

Utgångspunkten för förslagen i de båda motionerna 1999/2000: Bo204 (c) och 1999/2000:Bo233 (kd) är en vision om en god bostadsmiljö där ekologiskt och kretsloppsanpassade lösningar fått brett genomslag. Under senare år har intresset för en omställning av samhället i denna riktning fått en allt bredare spridning. För att visionen om en ekologisk omställning av bygg- och bostadssektorn skall kunna förverkligas inom överskådlig tid krävs emellertid omfattande insatser från alla intressenter inom sektorn. I motionerna framhålls olika statliga insatser som bör ges hög prioritet i fortsättningen. Motionärerna framhåller behovet av insatser dels för att höja kunskapen och kompetensen inom sektorn i frågor med betydelse för omställningsarbetet, dels för att stimulera nya tekniska lösningar.

Det är angeläget att den omfattande kunskap om ekologiskt hållbara lösningar som redan finns i olika delar av samhället fångas upp och ges en bred spridning. Det gäller erfarenheter både från nybyggnadsprojekt i form av ekobyar eller liknande satsningar och från åtgärder i befintliga miljöer som sanering av inomhusmiljön eller byte till miljöanpassade avloppslösningar. I satsningen på insamling och spridning av kunskaper för en ekologisk omställning bör ingå att

- det bildas några kompetenta och kunniga grupper som förutsättningslöst får följa upp ett antal av de projekt som genomförs,
- den kunskap som kan utvinnas ur dessa uppföljningar sammanställs med annan befintlig kunskap om hur byggnader bör utformas,
- kunskapen utnyttjas för utbildning inriktad på beslutsfattare, arkitekter och tekniker som medverkar i byggprocessen.

På vissa områden kan också ett direkt statligt stöd till det tekniska utvecklingsarbetet behövas. De stöd som utgår bör villkoras med att de som skall genomföra projektet har en verifierad kunskap om vilka lösningar som bör väljas och vilka som bör undvikas. Bland de områden där det behövs insatser för att påskynda utvecklingen kan nämnas stöd för utveckling av system för

- ekologiskt hållbara VA-lösningar,
- en förbättrad inomhusmiljö och hälsodeklaration av bostäder,
- beskrivning av en byggnads långsiktiga ekologiska konsekvenser,
- en effektiv resursanvändning vid ny- och ombyggnad,
- återanvändning av byggmaterial.

Det är nödvändigt att skapa olika former av incitament för att stimulera och påskynda en ekologisk omställning. Regeringen bör därför snarast återkomma till riksdagen med förslag med den inriktning som i korthet ovan angivits.

Vad utskottet nu med anledning av motionerna 1999/2000:Bo204 (c) yrkande 10 och 1999/2000:Bo233 (kd) yrkande 9 anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. I den mån motion 1999/2000:Bo218 (s) inte kan anses tillgodosedd med det anförda avstyrks den.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *en ekologisk omställning av bygg- och bostadssektorn* att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Bo204 yrkande 10 och 1999/2000:Bo233 yrkande 9 samt med avslag på motion 1999/2000:Bo218 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Ekologiskt byggande i stadsmiljö (mom. 2)

Rigmor Stenmark (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar med "Utskottet delar" och på s. 9 slutar med "yrkande 14" bort ha följande lydelse:

Det ekologiska byggandet har hittills mest utgjorts av mindre hus och eko-byar. Ett brett kunskapsunderlag har vunnits genom dessa delvis mer experimentellt inriktade satsningar. Tillräcklig kunskap finns emellertid nu för att på bred front introducera ekologiskt riktiga metoder i det vanliga byggandet. Som anføres i motion 1999/2000:Bo231 (c) är det dags att börja tillämpa de ekologiska lösningarna också i stadsmiljö och i mer storskaligt byggande. Även ombyggnader och upprustningar av befintliga hus bör kunna genomföras ekologiskt. En målsättning bör vara att kretsloppsteknik tillämpas i såväl nyproduktionen som vid ombyggnader och förtätningar i befintliga bostadsområden. Avloppsfrågan har här en central betydelse. Tekniska lösningar som gör en introduktion av kretsloppsanpassade system genomförbar även i stadsområden måste stimuleras. Enligt utskottets mening är det således angeläget att statens stöd på byggområdet i fortsättningen utformas så att även större byggprojekt i ekologisk byggteknik blir möjliga att genomföra.

Vad utskottet nu anfört om det statliga stödet till ekologiskt byggande bör riksdagen med anledning av motion 1999/2000:Bo231 (c) yrkande 14 som

sin mening ge regeringen till känna. Det anförda innebär att även förslaget i motion 1999/2000:Bo205 (mp) delvis får anses vara tillgodosett.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *ekologiskt byggande i stadsmiljö*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:Bo231 yrkande 14
och med avslag på motion 1999/2000:Bo205 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

3. Ekologiskt byggande i stadsmiljö (mom. 2)

Helena Hillar Rosenqvist (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar med "Utskottet delar" och på s. 9 slutar med "yrkande 14" bort ha följande lydelse:

Under senare tid har alltfler ekologiska byggexperiment sett dagens ljus. Det gäller alltifrån mindre förändringar i bostadshusen till hela ekokvarter och ekobyar. Människor söker sig tillbaka till naturliga och förnybara byggmaterial. Man försöker sluta kretsloppen genom att kompostera och använda torra eller urinseparerade toalettssystem. Teknikutvecklingen inom byggbranschen går mycket snabbt framåt och alltfler materialtillverkare väljer bort de sämre alternativen. I dag är ett hälsoriktigt och ekologiskt anpassat byggande av stort konkurrensvärde.

Det socialt och ekologiskt hållbara samhället har nu också blivit målsättningen för regeringens politik. Hittills har det i huvudsak handlat om att formulera en vision. För att konkretisera omställningsarbetet krävs det nu att mer handfasta planer sätts i verket. Det är i detta perspektiv som förslaget i motion 1999/2000:Bo205 (mp) om ett helskaleförsök i form av en grön stad bör ses. Genom att utforma en stadsliknande bebyggelse, helt baserad på alla nyvunna kunskaper om vad som är hållbart ur ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt perspektiv, bör ett stort steg kunna tas i arbetet med att föra ut visionen i praktisk tillämpning.

Det handlar om att skapa bebyggelse för ett begränsat antal invånare, högst 25 000, med en kretsloppsbasead infrastruktur, där försiktighets- och substitutionsprinciperna är ledande. Staden skall byggas så ekologiskt rätt som möjligt från början. Lösningarna skall emellertid göras flexibla, så att de kan förbättras i takt med att ny kunskap tillkommer. Staden bör lokaliseras så att invånarna har tillgång till odlingsbar mark, att transporter inte medför giftiga utsläpp och att energianvändningen minimeras.

Som ett första steg bör en tävling utlysas för att få ett så brett kunskapsunderlag för satsningen som möjligt. En sådan tävling skulle förmodligen få många stadsplanerare, arkitekter och byggingenjörer att utveckla spännande varianter på det sociala, hälsoriktiga och ekologiska temat. Detta kunde också vara en utmaning för kommunerna att erbjuda en lämplig lokalisering. Ett flertal statliga myndigheter med Boverket som sammanhållande instans bör engageras i arbetet.

Bostadsutskottet anser sammanfattningsvis att regeringen bör överväga formerna för en satsning på en grön stad i enlighet med förslaget i motion 1999/2000:Bo205 (mp) och därefter återkomma i de frågor som kan behöva

underställas riksdagen för beslut. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Detta innebär att även förslaget i motion 1999/2000:Bo231 (c) yrkande 14 om stöd till större byggprojekt i ekologisk byggteknik torde få anses vara väl tillgodosett.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *ekologiskt byggande i stadsmiljö*

att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Bo205 och 1999/2000:Bo231 yrkande 14 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Brister i inomhusmiljön (mom. 3)

Ulf Björklund (kd), Ulla-Britt Hagström (kd) och Rigmor Stenmark (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar med "Bostadsutskottet har" och på s. 11 slutar med "1999/2000:Bo530 (s)" bort ha följande lydelse:

I dagens samhälle tillbringar de flesta svenskarna den helt övervägande delen av dygnet inomhus. Inomhusmiljön får därmed en avgörande betydelse för folkhälsan. Brister i inomhusmiljön kan resultera i många former av ohälsa. Det gäller allt från allergiska reaktioner till utveckling av cancer. Barn är särskilt känsliga för en dålig inomhusmiljö. En tydlig och skrämmande indikation på de brister som finns i vårt byggnadsbestånd utgör det snabbt ökande antalet allergiska reaktioner hos barn och ungdomar.

Det är nödvändigt att vidta åtgärder för att lyfta fram folkhälsoaspekterna i all samhällsplanering och i allt byggande. Kvalitetskontrollen i byggnadsprocessen har en central betydelse för att inte nya problem skall skapas. I det befintliga beståndet behövs återkommande kontroller av fukt, mögel, radon elektromagnetiska fält och ventilation.

Viktiga insatser har gjorts under de senaste åren för att öka kunskaperna om vilka åtgärder som bör vidtas för att sanera dåliga inomhusmiljöer och för att undvika att nya brister uppstår vid ny- och ombyggnader. Folkhälsoinstitutets projekt "Innemiljöåret 99" och Byggforskningsrådets insatsområde "Det sunda huset" utgör exempel på sådana insatser. Fortfarande är emellertid kunskaperna otillräckliga och forskningsinsatserna kring framför allt frågor om allergier och överkänslighet behöver stärkas. Detta bör ske genom att inom befintliga anslag prioritera forskning och experimentbyggande på innemiljörelaterade områden.

Även om ett flertal positiva satsningar gjorts inom området inomhusmiljö saknas fortfarande en samlad strategi för samhällets insatser. I våra nordiska grannländer har olika former av nationella handlingsplaner på området arbetats fram. Det är nu dags att även Sverige lägger fast ett nationellt handlingsprogram för innemiljöfrågor.

En central uppgift i ett nationellt handlingsprogram för innemiljön är att påskynda saneringen av lokaler där barn och ungdomar vistas dagligen. I dag är arbetsmiljön i många skolor och förskolor helt oacceptabel. Framst handlar det om dålig ventilation och fuktskador. Arbetsmiljölagens bestämmelser måste självklart tillämpas minst lika strikt i barnens miljö som på de vuxnas

arbetsplatser. Ett stöd kan behöva inrättas för att påskynda detta arbete. Medel som i dag är avsatta för stöd till lokala investeringsprogram bör omfördelas till bidrag för förbättring av inomhusmiljön.

Bostadsutskottet anser sammanfattningsvis att regeringen bör anmodas att snarast återkomma till riksdagen med ett förslag till ett nationellt handlingsprogram för en bättre inomhusmiljö. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Bo204 (c) yrkande 7, 1999/2000:Bo233 (kd) yrkandena 10 och 11, 1999/2000:Bo514 (kd) yrkandena 1, 2 och 5 samt 1999/2000:Bo530 (s) som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *brister i inomhusmiljön*
att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Bo204 yrkande 7, 1999/2000:Bo233 yrkandena 10 och 11, 1999/2000:Bo514 yrkandena 1, 2 och 5 samt 1999/2000:Bo530 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Begreppet inomhusmiljö (mom. 4)

Owe Hellberg (v) och Sten Lundström (v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar med ”Beredningen i” och slutar med ”det anförda” bort ha följande lydelse:

Svårigheterna att få ändra reglerna för det statliga stödet till de lokala investeringsprogrammen för en ekologiskt hållbar utveckling till att även omfatta inomhusmiljön tydliggör en av de allvarliga brister som finns i EG:s regelverk. I Sverige är begreppet inomhusmiljö sedan länge väl etablerat och arbetet med att dokumentera och åtgärda bristerna på detta område har kommit relativt långt. I EG:s regelverk saknas emellertid begreppet inomhusmiljö helt. Detta har sannolikt bidragit starkt till EG-kommissionens motstånd mot den önskade ändringen i villkoren för stödet till de lokala investeringsprogrammen. Det är mot denna bakgrund angeläget att den svenska regeringen aktivt verkar för att begreppet inomhusmiljö introduceras i EG:s regelverk.

Vad utskottet ovan anfört bör riksdagen med anledning av motion 1999/2000:Bo522 (v) yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *begreppet inomhusmiljö*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:Bo522 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Deklaration av bostäder (mom. 5)

Ulf Björklund (kd), Ulla-Britt Hagström (kd) och Rigmor Stenmark (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar med ”På bostadsutskottets” och på s. 13 slutar med ”detta skäl” bort ha följande lydelse:

Bostadsutskottet instämmer i bedömningen att ett system för miljö- och hälsoklassning av bostäder kan utgöra ett viktigt led i arbetet med att öka miljöanpassningen av boendemiljöerna och för att motverka utbredningen av

allergier. Den stora mängden nytillkommande byggmaterial med okända emissioner gör det särskilt angeläget att klassificera bostäderna från allergisynpunkt. Den redovisning som i dag finns av ämnen med cancerogena egenskaper kan tas som en förebild i detta arbete.

En sammanställning av olika klassificeringssystem som Boverket genomfört visar att ett omfattande metodutvecklingsarbete på området för närvarande pågår. Det bör vara en viktig uppgift för Boverket att sprida erfarenheterna från detta arbete. Det är vidare angeläget att regeringen snarast analyserar och tar ställning till de förslag i frågan som Boverket redovisade i en rapport redan år 1998. Regeringen bör därefter återkomma till riksdagen med förslag om hur en bredare introduktion av ett system för miljö- och hälsoklassning av bostäder skall kunna genomföras.

Vad utskottet nu anfört med anledning av motionerna 1999/2000:Bo204 (c) yrkande 9 och 1999/2000:Bo514 (kd) yrkande 4 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Det anförda innebär även att förslagen i motion 1999/2000:Bo519 (v) till stor del får anses vara tillgodosedda.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *deklaration av bostäder*

att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Bo204 yrkande 9, 1999/2000:Bo514 yrkande 4 och 1999/2000:Bo519 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Deklaration av bostäder (mom. 5)

Owe Hellberg (v) och Sten Lundström (v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar med "På bostadsutskottets" och på s. 13 slutar med "detta skäl" bort ha följande lydelse:

Det är angeläget att genom olika åtgärder påskynda utvecklingen mot miljöanpassade bostäder som inte riskerar de boendes hälsa och leder fram till att allergiproblemen breder ut sig. Ett viktigt led i detta arbete är att ge konsumenterna ett tydligt redskap i valet av bostad från miljö- och energisynpunkt. Miljömärkning har på andra områden visat sig ha stor effekt både på konsumenternas val och producenternas utveckling av nya och bättre produkter. För att stimulera såväl efterfrågan som utbud av miljöanpassade och energisnåla bostäder bör därför ett system för deklaration av bostäder utvecklas. Systemet bör ta upp såväl miljö- och energibedömningar som andra kvalitetsaspekter och särskilt uppmärksamma risker från allergi- och överkänslighetssynpunkt.

Bostadsutskottet anser att resultatet av det arbete som under de senaste åren bedrivits vid Boverket med att ta fram förslag till system för miljö- och kvalitetsdeklarationer snarast bör komma till praktisk tillämpning. Boverket redovisade sitt arbete för regeringen redan under år 1998. Regeringen bör nu skyndsamt ta ställning till det beslutsunderlag som Boverket redovisat och därefter lägga fram ett förslag för riksdagen.

Det är i sammanhanget angeläget att understryka vikten av att det miljö- och kvalitetsvärderingssystem för bostäder som tas fram verkligen utgår från en helhetssyn på miljöanpassningen och energianvändningen samt ett livs-

kelperspektiv för byggnaden och de använda byggmaterialen. I ett sådant perspektiv måste hänsyn tas till miljöpåverkan av byggmaterialet även vid framställningen samt materialets underhållsbehov, beräknade livslängd och graden av återvinningsbarhet. En utgångspunkt för systemet måste också vara att enhetliga och enkla värderingsmetoder ligger till grund för bedömningen. Syftet bör således vara att undvika att ett flertal olika konkurrerande system utvecklas. Målsättningen bör sammanfattningsvis vara att konsumenterna inom en snar framtid skall få tillgång till ett informativt och enhetligt system för miljö- och kvalitetsdeklaration av bostäder.

Vad utskottet anfört ovan med anledning av motion 1999/2000:Bo519 (v) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Detta innebär att även vad som förordats i motionerna 1999/2000:Bo204 (c) yrkande 9 och 1999/2000:Bo514 (kd) yrkande 4 får anses vara tillgodosett.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *deklaration av bostäder*

att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Bo204 yrkande 9, 1999/2000:Bo514 yrkande 4 och 1999/2000:Bo519 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. Ekologiskt hållbara va-lösningar (mom. 7)

Ulf Björklund (kd), Ulla-Britt Hagström (kd), Helena Hillar Rosenqvist (mp) och Rigmor Stenmark (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 14 börjar med "Vad gäller" och på s. 15 slutar med "avstyrks således" bort ha följande lydelse:

I arbetet med att ställa om samhällsutvecklingen i en mer ekologisk riktning har frågor om vattenanvändning och avloppslösningar en central betydelse. I dag använder vi vatten av livsmedelskvalitet till att transportera fekalier och urin till stora reningsanläggningar. Näringsämnen går sedan ut i havet eller i sjöar där de bidrar till övergödning. Dagens lösningar för vattenanvändning och avlopp är i grunden felkonstruerade. Det är i stället nödvändigt att tillämpa en kretsloppsbasead syn på dessa frågor.

Under senare år har det på flera håll i landet gjorts lyckade försök med toalettsystem som separerar urin och fekalier och på så sätt underlättar kretsloppsanpassningen. Intresset för denna typ av lösningar har också visat sig vara stort. I dag finns utvecklad teknik för kretsloppsanpassade va-system för mindre bebyggelsegrupper. Det återstår dock en hel del utvecklingsarbete innan en storskalig introduktion i stadsmiljöer kan påbörjas. Det är mot denna bakgrund angeläget att staten kan stödja ett arbete med utveckling och introduktion av kretsloppsanpassade va-system på flera olika nivåer. En kraftansamling bör således ske vad gäller såväl forskning och systemutveckling som stöd till introduktion av färdigutvecklade kretsloppsbaseade lösningar i större skala. Krav och normer behöver fastställas avseende bl.a. systemens pålitlighet och funktionalitet. En struktur måste byggas upp för att klara uppsamling, transport, behandling och nyttogörande av toalettavfallet. Såväl administrativa som ekonomiska styrmedel bör kunna komma till användning i syfte att främja användande av kretsloppsbaseade lösningar.

Utskottet finner det synnerligen angeläget att det intresse som i dag finns för kretsloppsanpassning av va-systemen kan tas till vara och att det utvecklingsarbete som pågår inte stannar upp. Naturvårdsverket bör få i uppdrag att utifrån de erfarenheter som hittills vunnits genom forskning och fullskaleförsök utarbeta en strategi för en övergång från dagens storskaliga vattenbase-erade toalettssystem till ekologiskt långsiktigt hållbara system.

Vad utskottet ovan anfört med anledning av motion 1999/2000: MJ727 (kd) yrkande 6 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *ekologiskt hållbara va-lösningar*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000: MJ727 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. Mobiltelefonmaster m.m. (mom. 8)

Helena Hillar Rosenqvist (mp) och Rigmor Stenmark (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar med ”Den snabba” och på s. 16 slutar med ”yrkandena 1–3” bort ha följande lydelse:

I takt med den enorma ökningen av antalet mobiltelefoner så ökar också antalet sändare. Sändarna sätts upp på hyreshus, master och vattentorn. För att få en bra täckningsgrad behövs alltfler antenner som vidarebefordrar signalerna från mobiltelefonerna.

Antennerna sätts i allt större utsträckning upp i boendemiljöer. De sänder ut elektromagnetisk strålning och bidrar till att den omgivande luften fylls med mikrovågor. Situationen skulle kunna beskrivas som ett gigantiskt experiment med korsande elektromagnetiska fält. Ingen vet nu vad det kommer att få för betydelse i framtiden.

Forskning om elektromagnetisk strålning pågår i hela världen. Forskningen visar på oroande resultat angående vad ökad strålning kan innebära för djur och människor. Det finns undersökningsresultat som klart visar på sambandet mellan elektromagnetisk strålning och påverkan på människor.

Enligt bostadsutskottets mening bör under dessa förhållanden försiktighetsprincipen gälla vid uppsättning av mobiltelefonantennor och vid bedömning av vilka säkerhetsavstånd till antennerna som bör råda. Utskottet anser vidare att det är angeläget att regeringen ger prioritet till forskningen på området så att det möjliggörs att eventuella hälsorisker uppdagas.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000: Bo509 (mp) och 1999/2000: Bo528 (c) yrkandena 1–3 om *mobiltelefonmaster m.m.* som sin mening ge regeringen till känna. Motion 1999/2000: Bo513 (v) yrkande 1 får härigenom i allt väsentligt anses vara tillgodosedd.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *mobiltelefonmaster m.m.*
att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000: Bo509 och 1999/2000: Bo528 yrkandena 1–3 samt med avslag på motion

1999/2000:Bo513 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. Elöverkänslighet (mom. 9)

Ulf Björklund (kd), Ulla-Britt Hagström (kd), Helena Hillar Rosenqvist (mp) och Rigmor Stenmark (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 16 börjar med ”Vid sin” och på s. 17 slutar med ”yrkande 4” bort ha följande lydelse:

Det moderna samhället innehåller mycket ny teknik som riskerar att skapa problem i miljön. Det är i detta sammanhang viktigt att hålla i minnet att varje människa är unik och därför reagerar olika på olika miljöer. Alla reaktioners orsaker är ännu inte vetenskapligt bevisade, men människor med symtom skall bemötas och behandlas med respekt. Konsekvenser av den nya tekniken känner vi inte till fullt ut.

Den delrapport som Rådet för arbetslivsforskning har presenterat är behäftad med många svagheter. Rapporten ger en vinklad bild och blir därför inte trovärdig när den skall presentera den vetenskapliga grunden för påståenden om elöverkänslighet. Enligt utskottets mening behövs därför en korrekt utförd vetenskaplig medling, med lika antal representanter för båda sidor och några neutrala moderatorer. Då kunde rapportens svagheter tas upp och diskuteras och resultatet bli trovärdigt.

Flera rapporter visar att hälsorisker kan uppstå både vid bildskärmsarbete och arbete med elektriska apparater med skilda spänningstal. Bosättning i närheten av kraftledningar har visat på oroande effekter med troliga cancer-risker. En orsak till hudbesvär vid bildskärmsarbete, framför allt vid arbete med nyare apparater, är att flamskyddsmedel, som ingår i datorer och annan elektronisk utrustning, avger brom vid användning.

Personer med elöverkänslighet är en grupp som tillkommit på senare år. Symtomen innebär inte bara personligt lidande utan också kraftigt förändrade levnadsvillkor för både den drabbade och dennes familjemedlemmar. Stora ekonomiska uppostringar och påtvingad flyttning från invanda miljöer till ett ibland isolerat boende i ickeelektrofierade miljöer, kan vara konsekvenser för människor som drabbas. Många drabbade kan inte återgå till arbetet trots elsanering, utan hamnar i arbetslöshet. Karolinska sjukhuset i Stockholm har under 1998 lämnat en rapport om hälsosituationen i Stockholms län. Där framkom att ca 1,5 % av invånarna i detta län bedöms vara elöverkänsliga.

Bostadsutskottet anser att problemet med elöverkänslighet bör kartläggas ytterligare. Forskningen inom området skall noga följas för att nödvändiga åtgärder skall kunna vidtas.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Bo528 (c) yrkandena 5–9, 1999/2000:So493 (kd) yrkande 8 och 1999/2000:T706 (mp) yrkande 4 om *elöverkänslighet* som sin mening ge regeringen till känna. Motion 1999/2000:Bo513 (v) yrkande 3 får i allt väsentligt anses vara tillgodosedd.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *elöverkänslighet*

att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Bo528 yrkandena 5–9, 1999/2000:So493 yrkande 8 och 1999/2000:T706 yrkande 4 samt med avslag på motion 1999/2000:Bo513 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

11. Barnsäkerhet i bostäder (mom. 11)

Owe Hellberg (v), Ulf Björklund (kd), Sten Lundström (v), Ulla-Britt Hagström (kd), Helena Hillar Rosenqvist (mp), Rigmor Stenmark (c) och Yvonne Ångström (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 20 börjar med ”Vad gäller” och slutar med ”yrkande 3” bort ha följande lydelse:

Bostadsutskottet instämmer i de förslag till åtgärder för att öka barnsäkerheten i byggnader som framförs i de två aktuella motionerna. Ett skrämmande stort antal barnolycksfall varje år understryker allvaret i förslagen. Kunskapen om hur barnens miljö bäst skall utformas behöver på vissa områden förbättras genom forskningsinsatser. Inom många områden är det emellertid redan väl känt hur säkerheten kan förbättras och hur riskerna kan byggas bort. Här behövs omfattande informationsåtgärder men också tvingande regler som kan bidra till att skapa trygga miljöer för barnen.

Regler som syftar till att förhindra barnolycksfall infördes i byggnadslagsstiftningen för nybyggda hus år 1973 och för ombyggnader år 1976. Det innebär med stor sannolikhet att bl.a. större delen av miljonprogrammets bostäder inte från början försetts med sådan utrustning. Även om vissa kompletteringar i efterhand kan ha gjorts i delar av det äldre bostadsbeståndet finns det förmodligen ett mycket stort antal lägenheter i områden med en hög andel barnfamiljer som helt saknar säkerhetsutrustning.

De undersökningar som Barnombudsmannen (BO) gjort av barnolycksfall utgör en sorglig bekräftelse på detta förhållande. BO:s undersökningar visar att nästan alla dödsolyckor under senare år där barn fallit ut från fönster och balkonger har inträffat i hus byggda före år 1973. BO har konstaterat att många av olyckorna hade kunnat undvikas om krav på säkerhetsanordningar funnits även för dessa årgångar av hus.

BO har i sina årsrapporter till regeringen under flera år föreslagit att barnsäkerhetskraven i Boverkets byggregler även skall gälla fastigheter byggda före år 1973. Boverket föreslog samma sak redan år 1993. Ännu har inte regeringen reagerat på dessa förslag.

Utskottet anser att det är hög tid att regeringen nu agerar. Regeringen bör därför uppmanas att skyndsamt se över lagstiftningen om barnsäkerhet, särskilt med inriktning på vilka krav som är möjliga att ställa på äldre bostadsfastigheter. Ett underlag för denna översyn kan hämtas i redan gjorda undersökningar av bl.a. Boverket och BO. Det bör mot denna bakgrund vara möjligt för regeringen att inom kort återkomma till riksdagen i frågan.

Vad utskottet ovan anför med anledning av motionerna 1999/2000:Bo520 (fp) och 1999/2000:Bo522 (v) yrkande 3 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. beträffande *barnsäkerhet i bostäder*
att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Bo520 och 1999/2000:Bo522 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Särskilt yttrande

Miljöanpassat byggande och boende m.m.

Sten Andersson (m), Inga Berggren (m), Carl-Erik Skårman (m) och Ewa Thalén Finné (m) anför:

Bostadsutskottet behandlar i avsnittet Miljöanpassat byggande och boende ett antal motioner med förslag om olika riksdagsuttalanden. Det handlar i de flesta fall om relativt vagt formulerade önskemål om statliga insatser för ekologiskt och hälsoriktigt byggande, kretsloppsanpassning, miljöklassning osv. Utskottet besvarar dessa motioner med att hänvisa till en rad pågående statliga utredningar, stödformer och överväganden. Vi har inte reserverat oss i denna del eftersom utskottets skrivning i huvudsak innebär en redovisning av vad som faktiskt pågår. Detta innebär inte att vi står bakom alla dessa satsningar. Tvärtom har vi i riksdagsarbetet motsatt oss införandet av nya statliga stödformer m.m.

Moderata samlingspartiet har givetvis inte några invändningar mot strävandena att miljöanpassa byggprocessen och fastighetsförvaltningen i olika avseenden. Dessa strävanden får emellertid inte innebära ett okritiskt acceptande av alla aktiviteter finansierade med statliga medel som sägs innebära satsningar på ekologisk hållbarhet, kretsloppsanpassning m.m. Det gäller exempelvis det statliga stödet till de lokala investeringsprogrammen för en ekologiskt hållbar utveckling som omnämns på flera ställen i utskottets betänkande. Vi kritiserade detta stöd redan från början och varnade för att det skulle leda till bl.a. konkurrenssnedvridningar och politiskt motiverade satsningar. Våra farhågor har till stor del sedermera bekräftats genom utvärderingar från Riksrevisionsverket och Riksdagens revisorer.

Det bör i sammanhanget understrykas att staten varken bör eller kan ta på sig huvudansvaret för ”en ekologisk omställning av bygg- och bostadssektorn”. Statens huvuduppgift är att lägga fast de legala och ekonomiska förutsättningarna för branschens eget arbete. Om branschen ges goda förutsättningar att tillgodose konsumenternas efterfrågan kommer också miljöarbetet att påskyndas. Utvecklingen hittills visar att det bland såväl byggföretag som fastighetsägare och hyresgäster redan finns ett stort intresse för miljöfrågorna och att olika initiativ har tagits utan statliga stöd eller regleringar. Flera byggföretag bedriver sedan länge ett aktivt miljöarbete och branschgemensamma satsningar görs genom bl.a. Byggsektorns Kretsloppsråd. Ett samarbete pågår mellan fastighetsägare och hyresgäster vad gäller frågan om deklaration av bostäder.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Motionerna	1
Inhämtade upplysningar.....	5
Utskottet	5
Inledning.....	5
Miljöanpassat byggande och boende m.m.	6
En ekologisk omställning av bygg- och bostadssektorn.....	6
Byggnaders inomhusmiljö.....	9
Deklaration av bostäder.....	12
Funktionskontroll av ventilationssystem.....	13
Ekologiskt hållbara va-lösningar.....	14
Mobiltelefonmaster m.m.	15
Elöverkänslighet	16
Tillgänglighet.....	17
Barnsäkerhet i bostäder.....	19
Brandvarnare.....	20
Konkurrensen på den svenska byggproduktmarknaden	21
Tivolianordningar m.m.	24
Säkerheten vid bad- och simanläggningar	26
Hemställan	27
Reservationer.....	29
1. En ekologisk omställning av bygg- och bostadssektorn (mom. 1) (kd, c).....	29
2. Ekologiskt byggande i stadsmiljö (mom. 2) (c)	30
3. Ekologiskt byggande i stadsmiljö (mom. 2) (mp).....	31
4. Brister i inomhusmiljön (mom. 3) (kd, c)	32
5. Begreppet inomhusmiljö (mom. 4) (v).....	33
6. Deklaration av bostäder (mom. 5) (kd, c)	33
7. Deklaration av bostäder (mom. 5) (v).....	34
8. Ekologiskt hållbara va-lösningar (mom. 7) (kd, c, mp)	35
9. Mobiltelefonmaster m.m. (mom. 8) (c, mp).....	36
10. Elöverkänslighet (mom. 9) (kd, c, mp)	37
11. Barnsäkerhet i bostäder (mom. 11) (v, kd, c, fp, mp).....	38
Särskilt yttrande.....	39
Miljöanpassat byggande och boende m.m. (m).....	39